

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๓๘ ตอนที่ ๓๗๑ – ๓๘๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๓๗๑

ขอกล่าวถึงข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทแก่ภิกษุ ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ที่พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทภิกษุทั้งหมดนั้น ไม่พ้นจากการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน

ข้อความใน **ปปัญจสูทนี** ซึ่งเป็นอรรถกถา **มหาสุญญตสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์** มีว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเหตุที่ทรงพร่ำสอนภิกษุ โดยตรัสอุปมาพระองค์ว่า

นายช่างที่ทำภาชนะดิน ใช้มือทั้งสองข้างค่อย ๆ จับดินที่ยังสดอยู่ ไม่แหยงเกินไป และยังไม่สุก ด้วยความรู้สึกว่าอย่าได้แตก นายช่างได้ปฏิบัติในภาชนะดินนั้น ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจักปฏิบัติในพวกภิกษุ ฉะนั้น หามิได้

ไม่ได้ถนอมเหมือนอย่างกับนายช่างหม้อที่ค่อย ๆ ปั้นหม้อให้เป็นรูปร่าง อย่าให้แตก แต่ว่าพระผู้มีพระภาคมิได้ทรงปฏิบัติในพวกภิกษุอย่างนั้นเลย

ข้อความต่อไปมีว่า

ชื่อว่า ช่มชี่แล้ว ช่มชี่อีก ดำหนิแล้ว ดำหนิอีก ความว่า

เรา คือ พระผู้มีพระภาค กล่าวสอนครั้งเดียวแล้วจะนิ่งเสีย หามิได้ เราดำหนิโทษแล้ว จักพร่ำสอนอีก แล้ว ๆ เล่า ๆ นายช่างนั้นเอาภาชนะที่แตกรวบรวมเข้าด้วยกัน ทูบแล้ว ทูบอีก แล้วจึงถือเอาฉันทิ เราก็จักโอวาทพร่ำสอน แล้ว ๆ เล่า ๆ ฉะนั้น

บางท่านอาจจะคิดว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงในพระไตรปิฎกนั้น ข้าเหลือเกิน พระธรรมทั้งหมดที่ทรงแสดงนั้น จะไม่พ้นจากเรื่องของความรู้สึกในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่เพราะเหตุ

ว่าท่านยังไม้รู้ชัดจริง ๆ ในสภาพธรรมที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น จึงทรงแสดงซ้ำแล้วซ้ำอีก ทรงโอวาทพรั้สอน แล้ว ๆ เล่า ๆ ในเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ข้อความต่อไป

ชื่อว่า โย สาโร โส สุตฺตสฺสตี ความว่า

บรรดาเธอทั้งหลายที่เราโอวาทแล้วอย่างนี้ ผู้ใดมีมรรคผลเป็นสภาวะ ผู้นั้นจักดำรงอยู่ แม้โลกียคุณ ก็เรียกว่าสภาวะได้ในที่นี้

จะเห็นได้ว่า ภิกษุไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ ถ้าไม่มีธรรมที่เป็นสภาวะ คือ มรรคผล หรือแม้โลกียคุณ คือ ปัญญาที่ยังไม่ถึงขั้นจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า แต่ก็ได้รู้ชัดในสภาพธรรมนั้นจริง ๆ จึงจะสามารถดำรงอยู่ได้

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นเรื่องที่จะต้องอบรม แต่ว่ากิเลสที่สะสมมามาก ก็มีปัจจัยให้เกิดขึ้นเป็นประจำวันด้วย ไม่ใช่ว่าเมื่ออบรมเจริญสติปัฏฐานบ้างแล้ว กิเลสจะไม่ปรากฏเลย จะไม่มีปัจจัยให้เกิดขึ้นเลย แต่ว่าสภาพตามความเป็นจริงนั้น คือ สติก็อบรมเจริญไป และปัจจัยที่มีที่จะให้กิเลสเกิดขึ้น กิเลสก็เกิดขึ้นเป็นปกติ จนกว่าสตินั้นจะอบรมเจริญมีกำลังที่ปัญญาได้รู้ชัดในสภาพธรรมสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว จึงจะเป็นผู้ที่ดำรงอยู่ไม่หวั่นไหวได้ นั่นสำหรับบรรพชิต

ใน **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ปฐมปัณณาสก์ มหาวรรคที่ ๓ โกสลสูตรที่ ๑** พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทให้เห็นชัดว่า จะต้องละฉันทราคะ

ข้อความมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กาสีและโกศลชนบทมีประมาณเท่าใด แวนแคว้นของพระเจ้าปเสนทิโกศลมีประมาณเท่าใด พระเจ้าประเสนทิโกศล ประชาชนกล่าวว่า เป็นผู้เลิศในกาสีและโกศลชนบท และแวนแคว้นประมาณนั้น ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นอย่างอื่นมีอยู่โดยแท้ ความแปรปรวนมีอยู่ แม้แก่พระเจ้าปเสนทิโกศล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมหน่ายแม้ในความดำรงอยู่ในสมบัตินั้น เมื่อหน่ายในความดำรงอยู่ในสมบัตินั้น ย่อมคลายกำหนดในความเลิศแห่งสมบัติ จะป่วยกล่าวไปใยในสิ่งเลวเล่า

ท่านผู้ฟังลองนึกเปรียบเทียบถึงชีวิตของท่านตามปกติ ตามความเป็นจริง เพื่อที่จะได้พิจารณาถึงข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงพร่ำสอนพระภิกษุ โดยทรงเปรียบเทียบให้เห็นว่า สภาพธรรม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่แต่ละบุคคลได้นั้น เป็นสิ่งที่เล็กน้อยหรือเลว เมื่อเปรียบเทียบกับสมบัติของพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่แม้กระนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ยังหน่ายในการดำรงอยู่ แม้ในสมบัติที่ประณีตที่น่าพอใจ ที่เป็นเลิศ เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่ได้สมบัติที่เป็นเลิศ ก็ไม่ควรที่จะติดข้องอยู่ในสมบัตินั้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ย่อมหมุนเวียนส่องทิศให้ไฟโรจน์อยู่ในที่มีประมาณเท่าใด โลกธาตุพันหนึ่งมีอยู่ในที่มีประมาณเท่านั้น ในโลกธาตุพันหนึ่งนั้น มีดวงจันทร์พันดวง ดวงอาทิตย์พันดวง ขุนเขาสิเนรุหนึ่งพัน ชมพูทวีปพันทวีป อมรโคยานพันทวีป อุตตรกุรุพันทวีป ปุพพิเทหะพันทวีป มหาสมุทรสี่พัน เทวโลกชั้นมหาราชสี่พัน ชั้นจาตุมหาราชิกาหนึ่งพัน ชั้นดาวดึงส์หนึ่งพัน ชั้นยามาหนึ่งพัน ชั้นดุสิตหนึ่งพัน ชั้นนิมมานรดีหนึ่งพัน ชั้นปรนิมมิตวสวัตดีหนึ่งพัน ชั้นพรหมโลกหนึ่งพัน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พันโลกธาตุมีประมาณเท่าใด ทำมหาพรหม โลกกล่าวว่าเป็นเลิศในพันโลกธาตุนั้น ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นอย่างอื่นมีอยู่ ความแปรปรวนก็มีอยู่ แม้แก่ทำมหาพรหม

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมหน่ายแม้ในพันโลกธาตุนั้น เมื่อหน่ายในพันโลกธาตุนั้น ย่อมคลายกำหนดในความเป็นผู้เลิศ จะป่วยกล่าวไปใยในสิ่งที่เลวเล่า

ใครคิดอยากจะเป็นพรหมบ้างไหม คงจะสบาย ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และมีอายุยืนยาวนานมากทีเดียว แต่แม้กระนั้นก็ไม่เพียง แปรปรวนทั้งหมดทีเดียว ไม่ควรที่จะติดข้อง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สมัยที่โลกนี้พินาศมีอยู่ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อโลกพินาศอยู่ สัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นไปในพรหมโลกชั้นอาภัสสรโดยมาก สัตว์เหล่านั้นเป็นผู้สำเร็จแล้วด้วยใจ มีปิติเป็นภักขา มีแสงสว่างด้วยตัวเอง เทียวไปได้ในอากาศ มีปรกติดำรงอยู่ได้ด้วยดี ย่อมดำรงอยู่ในพรหมโลกชั้นอาภัสสรนั้น ตลอดกาล ยืนยาวนาน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อโลกพินาศอยู่ อาภัสสรเทพทั้งหลาย โลกกล่าวว่า เป็นผู้เลิศ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นอย่างอื่นมีอยู่แท้ ความแปรปรวนก็มี แม้แก่อาภัสสรเทพทั้งหลาย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมหน่ายแม้ในพรหมโลกชั้นอาภัสสรนั้น เมื่อหน่ายในพรหมโลกชั้นอาภัสสรนั้น ย่อมคลายกำหนดในความ เป็นผู้เลิศ จะป่วยกล่าวไปใยในสิ่งที่เลวเล่า

ถึงชั้นอาภัสสรพรหม ก็ควรที่จะหน่าย ไม่ใช่ควรที่จะติด ซึ่งบางท่านอาจจะบอกว่า ไกลนัก ไกลไป เพราะเหตุว่าท่านก็ยังติดอยู่ในโลกนี้ ยังไม่ได้ไกลไปถึงพรหมโลก แต่พระผู้มีพระภาคก็ทรงโอวาทต่อไปอีก เพื่อที่จะให้ไม่ติดในอะไรเลยจริง ๆ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บ่อเกิดแห่งกสิณ ๑๐ ประการนี้ ๑๐ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลผู้หนึ่ง ย่อมจำปฐวีกสิณในเบื้องต้น เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ไม่มีสองหาประมาณมิได้ บุคคลผู้หนึ่งย่อมจำอาโปกสิณ ... บุคคลผู้หนึ่งย่อมจำเตโชกสิณ ... บุคคลผู้หนึ่งย่อมจำวayoกสิณ ... บุคคลผู้หนึ่งย่อมจำนีลกสิณ ... บุคคลผู้หนึ่งย่อมจำปีตกสิณ ... บุคคลผู้หนึ่งย่อมจำโลหิตกสิณ ... บุคคลผู้หนึ่งย่อมจำอิทาทกสิณ ... บุคคลผู้หนึ่งย่อมจำอากาศกสิณ ... บุคคลผู้หนึ่งย่อมจำวิญญานกสิณในเบื้องต้น

เบื่องต่ำ เบื่องขวาง ไม่มีสอง หาประมาณมิได้ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บ่อเกิดแห่ง
กสิน ๑๐ ประการนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรดาบ่อเกิดแห่งกสิน ๑๐ ประการนี้ วิญญาณกสินใน
เบื่องบน เบื่องต่ำ เบื่องขวาง ไม่มีสอง หาประมาณมิได้ ที่บุคคลผู้หนึ่งจำได้ เป็น
ยอด สัตว์ทั้งหลาย แม้ผู้มีสัญญาอย่างนี้แลมีอยู่ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความเป็น
อย่างอื่นมีอยู่แท้ ความแปรปรวนก็มีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย แม้มีสัญญาอย่างนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมหน่ายแม้ในบ่อเกิด
แห่งกสิน เมื่อหน่ายในบ่อเกิดแห่งกสินนั้น ย่อมคลายกำหนดในสิ่งที่เลิศ จะป่วย
กล่าวไปใยในสิ่งที่เลวเล่า

ท่านผู้ฟังหลายท่านกล่าวว่าจิตไม่สงบ ไม่เป็นสมาธิ ระลึกถึงลักษณะของ
นามธรรมและรูปธรรมตามปกติไม่ได้ ท่านคิดว่า จะต้องเจริญสมถภาวนาเสียก่อน
แต่การเจริญสมถภาวนานั้น จะต้องอบรมด้วยปัญญาที่รู้วิธีว่า เจริญอย่างไรจิตจึงจะ
สงบระงับจากการรู้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่มีปัจจัยให้จิตรู้

อย่างเช่น หู โสตปสาทเป็นปัจจัยที่สามารถรับกระทบเสียง ซึ่งการที่จะให้เวลา
มีเสียงกระทบ และทั้ง ๆ ที่มีโสตปสาท แต่ไม่ให้จิตรับรู้เสียงนั้น ยากเหลือเกิน แต่ผู้ที่
ต้องการสงบมาก จะต้องอบรมเจริญสมถภาวนาจนกระทั่งจิตสงบ พร้อมด้วย
สติสัมปชัญญะ ด้วยปัญญาที่สมบูรณ์ถึงขั้นที่จิตไม่รับรู้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
เลย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เข้าใจว่า จะต้องอบรมเจริญสมถภาวนาให้จิตสงบเสียก่อน
แล้วจึงจะสามารถรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ ท่านไม่รู้เลยว่า กว่าจิตของ
ท่านจะสงบจริง ๆ ที่เป็นการอบรมเจริญสมถภาวนาที่ถูกต้องนั้น ยากแค่ไหน

แม้ในครั้งกระโน้น บรรดาพระภิกษุทั้งหลายที่อบรมเจริญสมถภาวนา มีสัญญา
ในปฐมวิ เตโช วาโย อาโปกสิน เป็นต้น ก็มี แต่พระผู้มีพระภาคทรงเฝ้าอยู่ให้ละการ
ยึดถือสภาพธรรมแม้ในขณะที่จิตสงบ แม้ในสัญญานั้น ก็ให้รู้ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
ไม่ใช่ตัวตน

แต่ถ้าบุคคลนั้นไม่เคยอบรมเจริญสติปัฏฐานเลย ไม่เคยระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ตามปกติ ตามความเป็นจริง ที่จะรู้ว่ากำลังเห็น ก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เสียงที่กำลังปรากฏทางหู ก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล สภาพที่ได้ยิน ที่รู้เสียงในขณะนี้ ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ถ้าไม่ใช่ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานเนื่อง ๆ บ่อย ๆ สติก็ไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นระลึกรู้ในขณะที่จิตสงบ แม้ในสัญญา คือ ความจำในลักษณะของเตโชกสิณ หรือปฐวีกสิณ หรือวาโยกสิณ หรืออากสิณใด ๆ ที่ทำให้จิตสงบในขณะนั้นได้

เพราะฉะนั้น บางท่านเข้าใจว่า ถ้าท่านอบรมเจริญสมาธิเป็นสมถภาวนา เมื่อจิตสงบแล้ว วิปัสสนาก็เกิดขึ้นเอง แต่เป็นไปได้โดยที่จะเป็นอย่างนั้น เพราะเหตุว่าวิปัสสนานั้น หมายความว่าปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน และที่รู้ก็เพราะสติเกิดขึ้น ระลึกเนื่อง ๆ บ่อย ๆ ที่ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จนเป็นความรู้ที่เพิ่มขึ้น ชื่นขึ้น ชำนาญขึ้น เวลาที่จิตสงบเป็นสมาธิแล้ว สติจึงสามารถตามรู้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนด้วย

แต่ถ้าสติไม่ได้ระลึกรู้บ่อย ๆ เนื่อง ๆ แม้ในขณะที่เป็นฌานจิต สติก็ไม่สามารถที่จะรู้ว่า ฌานจิตนั้นก็ไม่ใช่เพียง ฌานจิตนั้นเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงโอวาทว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นอย่างอื่นมีอยู่แท้ ความแปรปรวนก็มีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย แม้มีสัญญาอย่างนี้แล ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมหน่ายแม้ในบ่อเกิดแห่งกสิณ เมื่อหน่ายในบ่อเกิดแห่งกสิณนั้น ย่อมคลายกำหนดในสิ่งที่เลิศ จะป่วยกล่าวไปใยในสิ่งที่เลวเล่า

อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ หมายความว่า เป็นผู้ที่สดับเรื่องของการเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน และเป็นผู้ที่สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติเนื่อง ๆ บ่อย ๆ ด้วย จึงจะเป็นผู้ที่เห็นอยู่อย่างนี้ และก็เห็นความแปรปรวน จึงไม่ยึดถือสภาพของฌานจิตนั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

จากนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสถึงเรื่องของอภิปายตนะ ซึ่งหมายความว่าถึงขณะที่อกุศลธรรมไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นครอบงำจิตใจได้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ปฏิบัติ
ลำบากทั้งรู้ได้ช้า ๑ ปฏิบัติลำบากแต่รู้ได้เร็ว ๑ ปฏิบัติสะดวกแต่รู้ได้ช้า ๑ ปฏิบัติ
สะดวกทั้งรู้ได้เร็ว ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรดาปฏิปทา ๔ ประการนี้ ปฏิบัติสะดวก
ทั้งรู้ได้เร็วเป็นเลิศ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายแม้ปฏิบัติอย่างนี้แล มีอยู่

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นอย่างอื่นมีอยู่แท้ ความแปรปรวนมีอยู่แก่สัตว์
ทั้งหลาย แม้ปฏิบัติอย่างนี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมหน่ายแม้ใน
ปฏิปทานั้น เมื่อหน่ายในปฏิปทานั้น ย่อมคลายกำหนดในสิ่งที่เลิศ จะป่วยกล่าวไปใย
ในสิ่งที่เลวเล่า

นี่เป็นชีวิตปกติตามความเป็นจริงของผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งมีปฏิปทา ๔
คือ บางท่านปฏิบัติลำบากทั้งรู้ได้ช้า เป็นต้น ท่านอยู่ในประเภทไหน

แต่ไม่ว่าจะอยู่ในประเภทไหนก็ตาม ไม่ติด ไม่ยึดถือในความเป็นสัตว์ ในความ
เป็นบุคคล หรือแม้ความยินดีต้องการที่จะอยู่ในปฏิปทาประเภทใด เช่น บางท่าน
อาจจะพอใจ หรือใครที่จะเป็นผู้ที่ปฏิบัติสะดวกทั้งรู้ได้เร็ว แต่แม้กระนั้น ลักษณะนั้น
ก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและกีดกันไป เพราะฉะนั้น ไม่ควรที่
จะติด ไม่ควรที่จะกังวล ไม่ควรที่จะปรารถนา แม้แต่การที่จะเป็นผู้ที่ปฏิบัติสะดวกทั้งรู้
ได้เร็ว ซึ่งการที่จะละความปรารถนาในสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้นั้น ก็เพราะสติเกิดขึ้นทันที
รู้ชัดในสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยในขณะนั้น และเพราะว่าสภาพธรรมนั้น
เกิดเพราะเหตุปัจจัย จึงไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ปัญญาต้องรู้อย่างนี้ด้วย
แม้ในขณะที่สภาพธรรมนั้นเกิด

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสถึงสัญญา ๔ ประการ ได้แก่ กามาวจร-
สัญญา รูปาวจรสัญญา เป็นต้น

๓๗๒

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะ
มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ย่อมบัญญัติความหมดจดใน
สัตว์ผู้สูงสุดมีอยู่ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่กำวล่วงอาภิญจัญญายตนะโดยประการทั้ง
ปวง เข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะอยู่นั้น เลิศกว่าบรรดาสมณพราหมณ์ผู้บัญญัติ
ความหมดจดในสัตว์ผู้สูงสุด สมณพราหมณ์เหล่านั้น รู้ยิ่งแล้วซึ่งเนวสัญญานา-
สัญญายตนะนั้น ย่อมแสดงธรรม เพื่อให้แจ้งซึ่งเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย แม้ผู้มีวาตะอย่างนี้แลมีอยู่ ดูกร ภิกษุ
ทั้งหลาย ความเป็นอย่างอื่นมีอยู่แท้ ความแปรปรวนมีอยู่ แม้แก่สัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีวาตะอย่างนี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมหน่ายแม้ใน
เนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น เมื่อหน่ายย่อมคลายกำหนดในสิ่งที่เลิศ จะป่วยกล่าว
ไปใยในสิ่งที่เลวเล่า

นี่เป็นผู้ที่เห็นความเลิศของฌานชั้นสูงสุดที่เป็นอรูปลานที่ ๔ คือ เนวสัญญานา-
สัญญายตนะ แต่แม้ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่
อย่างนี้ ย่อมหน่ายแม้ในเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น

ท่านผู้ฟังยังไม่เคยเจริญสมาธิจนถึงขั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะเลย แต่ได้
ยินได้ฟังว่า อรูปฌานชั้นสูงสุด คือ เนวสัญญานาสัญญายตนะเลิศที่สุด เพราะเป็น
ภพที่สัตว์ผู้เข้าถึงจะมีอายุยืนนานที่สุด ซึ่งถ้าท่านเป็นผู้ที่ยินดีในชีวิต และเห็นว่าชีวิต
ของมนุษย์สั้นนัก น้อยนัก ประารถนาที่จะมีชีวิตยืนยาวกว่านี้ และทราบว่าเป็นภพอื่น
สัตว์ในภูมิที่เป็นสุคติภูมิ เช่น สวรรค์ขึ้นไปนั้น มีอายุยืนนานกว่าในภูมิมนุษย์ และไม่
มีสัตว์ใดในภพใดที่จะมีอายุยืนนานเท่ากับเนวสัญญานาสัญญายตนะพรหม เพียงได้

ยินเท่านี้ ท่านอาจจะมีอาการปรารถนาแล้ว โดยที่ตัวท่านเองยังไม่ได้อบรมเจริญญาณเลย แต่เพราะความปรารถนาในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะในชีวิต ทำให้ท่านปรารถนาการมีอายุยืนนาน ซึ่งถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ และประจักษ์ว่า เป็นแต่เพียงนามธรรม และรูปธรรมเท่านั้น แม้ว่าท่านจะไม่เคยถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน แต่ท่านสามารถจะละคลายความปรารถนา ความที่เคยคิดยินดีพอใจ แม้ในเนวสัญญานาสัญญายตนะได้ แต่ต้องเป็นปัญญาที่ประจักษ์จริง ๆ ว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปเท่านั้น

ข้อความตอนท้ายของพระสูตรนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง บัญญัตินิพพานอันยอดเยี่ยมในปัจจุบันมีอยู่ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เพราะรู้ความเกิดความดับ คุณโทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสาายตนะ ๖ ประการ เลิศกว่าการบัญญัตินิพพานอันยอดเยี่ยมในปัจจุบันแห่งสมณพราหมณ์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ย่อมกล่าวตู่เรา ผู้มีวาตะอย่างนี้ ผู้กล่าวอย่างนี้ ด้วยคำไม่จริง ด้วยคำเปล่า ด้วยคำเท็จ ด้วยคำไม่เป็นจริงว่า พระสมณโคดมไม่บัญญัติความกำหนดรู้ทุกขทั้งหลาย ไม่บัญญัติความกำหนดรู้รูปทั้งหลาย ไม่บัญญัติความกำหนดรู้เวทนาทั้งหลาย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราย่อมบัญญัติความกำหนดรู้ทุกขทั้งหลายด้วย ย่อมบัญญัติความกำหนดรู้รูปทั้งหลายด้วย ย่อมบัญญัติความกำหนดรู้เวทนาทั้งหลายด้วย เราเป็นผู้หายหิวแล้ว ดับแล้ว เย็นแล้ว ย่อมบัญญัติอนุपाทาปรินิพพานในปัจจุบัน

ทรงแสดงว่า พระธรรมที่พระองค์ตรัสนั้น คือ ความหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น เพราะรู้ความเกิดความดับ คุณโทษ และอุปายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสาายตนะ ๖ ประการ ได้แก่ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ฟังจะกล่าวว่า ไม่ต้องรู้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ไม่ต้องรู้เวทนา ไม่ต้องรู้นามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ชื่อว่ากล่าวตู่พระผู้มีพระภาคหรือเปล่า เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ให้เป็นผู้ที่กำหนดรู้กามทั้งหลาย รู้รูปทั้งหลาย รู้เวทนาทั้งหลาย ขณะนี้มีไหมรูปทั้งหลาย กามทั้งหลาย เวทนาทั้งหลาย ต้องรู้ รู้ชัด ประจักษ์ในความเกิดดับ จึงสามารถที่จะจะได้ตามความเป็นจริง

ในอรรถกถาของ **โกศลสูตร** ใน **มโนรทปฺปณี** มีข้อความว่า

ก็พระผู้มีพระภาค เมื่อจะตรัสพระสูตรนี้ ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุ ๕๐๐ รูป ซึ่งถูกความไม่ยินดีบีบคั้น หมายความว่าไม่ยินดีในการประพาสพรหมจรรย์ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้เพื่อบรรเทาความไม่ยินดีของภิกษุนั้น ภิกษุเหล่านั้น บรรเทาความไม่ยินดีได้แล้ว ทำญาณให้บริสุทธิ์ไปตามกระแสแห่งพระเทศนา จึงได้บรรลุโสดาบัน ต่อมาเจริญวิปัสสนาแล้ว บรรลุพระอรหัต ฉะนั้นแล

พระภิกษุ ๕๐๐ รูป ซึ่งในขณะนั้นไม่ยินดีในการที่จะประพาสพรหมจรรย์ แม้เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติในเพศบรรพชิต แต่ฉันทราคะในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ มีปัจจัยที่จะเกิดขึ้น ก็เกิด เพราะฉะนั้น เมื่อเกิดฉันทราคะขึ้นแล้ว พระธรรมเทศนาสูตรนี้ ก็เกื้อกูลให้ภิกษุ ๕๐๐ รูปนั้น สามารถทำญาณให้บริสุทธิ์ไปตามกระแสแห่งพระเทศนา และได้บรรลุโสดาบัน

เพราะอะไร เพราะว่า ไม่ว่าจะทรงเทศนาเรื่องกามที่ประณีตหรือเลว ในขณะนั้น ความเยื่อใย ความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะที่มีอยู่ พระธรรมเทศนานั้น ย่อมเกื้อกูลให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรละ ซึ่งในขณะนั้น ท่านเหล่านั้น ก็เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปฏิฐานอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อสติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมซึ่งเป็นกาม คือ เป็นรูป เป็นเสียง เป็นกลิ่น เป็นรส เป็นโผฏฐัพพะที่ปรากฏ ในขณะนั้น ก็สามารถประจักษ์ชัดว่า เป็นแต่เพียงสิ่งที่เกิดขึ้นและดับไป จึงละความยินดีในกามเหล่านั้นได้ และเมื่อพระภิกษุเหล่านั้น อบรมเจริญวิปัสสนาต่อไป ท่านก็ได้บรรลุความเป็นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้น ทุกพระสูตรก็ออกสู่การเจริญสติปัฏฐาน ก็ออกสู่ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานที่ยังไม่ละ ให้ปัญญาสามารถรู้ชัดแล้วละได้ แต่ต้องเป็นความรู้ชัดเกิดขึ้นจึงจะละได้ ถ้าความรู้อย่างไม่เกิด บอกให้ละเดี๋ยวนี้ ละได้ไหม เสี่ยงเมื่อสักครู่นี้ดับไปแล้ว หมดไปแล้ว ได้ยินเมื่อสักครู่นี้ดับไปแล้ว หมดไปแล้ว ละเสีย อย่ายึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ใครละได้บ้างถ้าไม่ได้อบรมเจริญสติจนกระทั่งปัญญาสามารถที่จะรู้ชัดถึงขั้นที่จะประจักษ์ว่า สภาพนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น ประจักษ์จริง ๆ ว่าเกิดขึ้นและดับไป ปัญญาสามารถประจักษ์ความเกิดดับแล้ว จึงสามารถละ ไม่ยึดถือได้ แต่ถ้าปัญญายังไม่สมบูรณ์ จะบอกเดี๋ยวนี้ว่าให้ละ บอกไปเรื่อย ๆ ว่าให้ละ ก็ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดสามารถละได้

ถ. ทำอย่างไร จะนึกอย่างไร ที่จะไม่ให้สติเผลอจนชั่วลัดนิ้วมือเดียว

ส. ท่านถามว่า ทำอย่างไรถึงจะไม่ให้สติเผลอจนชั่วลัดนิ้วมือเดียว จะไม่ให้สติเผลอ หรือว่าจะทำอย่างไรให้เริ่มรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

การแก้ความเข้าใจผิด การแก้ความยินดี ความต้องการ แม้ในสติ ก็จะต้องเกิดจากความเข้าใจในข้อปฏิบัติจริง ๆ เป็นไปไม่ได้ที่จะไม่ให้เผลอเลยถ้าไม่ใช่พระอรหันต์ แต่ผลทั้งหลายย่อมไหลมาจากเหตุ เพราะฉะนั้น ที่ผล คือ การบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์จะมีได้ ก็ต่อเมื่ออบรมเจริญปัญญา จนสามารถที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้เป็นลำดับขั้น และการที่ปัญญาจะรู้ชัดจนกระทั่งสามารถที่จะดับกิเลสได้ ก็ต้องมาจากการเจริญอบรมที่ละเล็กทีละน้อย เป็นการสะสมไปตามสติกำลังของปัจจัยที่จะทำให้ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้

เพราะฉะนั้น คงจะหมดความวิตกกังวลเรื่อง ทำอย่างไรถึงจะให้ไม่หลงลืมสติเลยสักลัดนิ้วมือเดียว ในเมื่อเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ตราบใดที่ยังไม่หมดกิเลส

ถ. คำพูดนี้เป็นสมมติบัญญัติ กล่าวออกมาด้วยวาตะ ความจริงที่กล่าวออกมาเป็นวาตะนี้ ถ้าไม่กล่าวเป็นวาตะ จะอธิบายให้เข้าใจได้ไหม ด้วยปัญญาอย่างไรที่จะเข้าใจได้ โปรดกรุณาอธิบายตรงนี้ให้ชัด

ส. ที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตนนี้ แท้ที่จริงแล้วเป็นปรมาตถธรรมทั้งหมด ปรมาตถธรรมไม่ใช่เป็นเพียงคำที่มีอยู่ในหนังสือ ในพระอภิธรรมปิฎก แม้แต่คำว่า นามปรมาตถ์ คือ จิตปรมาตถ์ เจตสิกปรมาตถ์ หมายความว่าธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นธรรมที่เกิดขึ้น แล้วน้อมไปสู่อารมณ์ คือ เป็นสภาพที่รู้ อารมณ์

กำลังเห็นขณะนี้จริง กำลังได้ยินในขณะนี้จริง เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและกัณฑ์ไป เป็นปรมาตถธรรม แท้ที่จริงแล้ว ทั้งหมดทุกขณะ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลเลย เพียงแต่ว่าสติไม่ระลึกรู้ จึงไม่รู้ว่ามีตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่ปัญญาจะรู้ชัดได้ ก็เพราะระลึกรู้ลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลที่ปรากฏแต่ละทาง

ซึ่งถ้าเป็นนามธรรม ก็เป็นสภาพรู้แต่ละทาง ถ้าเป็นเจตสิกปรมาตถ์ ก็มีลักษณะอาการที่ปรากฏแต่ละลักษณะ แต่ว่าเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ถ้ามีจริงแล้ว ก็เพียงระลึก เพื่อที่จะได้รู้ชัดว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลจริง ๆ

ทางตาที่กำลังเห็น ก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ทางหูที่กำลังได้ยิน ก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ทางใจที่กำลังคิดนึก ก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นสภาพธรรมที่เป็นปรมาตถธรรมทั้งนั้น เกิดขึ้นปรากฏแล้วก็ดับไป สืบต่ออยู่เรื่อย ๆ

เพราะฉะนั้น ทุกอย่างที่เป็นของจริงนี้ สติระลึกเพื่อปัญญาจะได้รู้ชัด

ถ. การสนทนาหรือการพูด ต้องใช้สมมติบัญญัติ ไม่พูดก็รู้เรื่อง และที่ จะรู้ได้ด้วยเฉพาะตนนั้น หมายถึงการปฏิบัติเฉพาะตัวเท่านั้นเอง ที่พูดกันนี้ ไม่ใช่ปฏิบัติ ก็รู้ไม่ได้

ส. ท่านเหล่านี้ท่านก็ปฏิบัติ ไม่ใช่ว่าท่านไม่ปฏิบัติ

ถ. บางคนก็ปฏิบัติ เขาก็ได้ แต่บางคนไม่ได้ปฏิบัติ ที่อาจารย์พูดกัน นำ เลื่อมใสเหลือเกิน อุตสาหะ พยายามอย่างยิ่งที่จะให้ผู้ปฏิบัติ ผู้ฟังเข้าใจ จะได้ถึง ปฏิบัติ อีกอย่างหนึ่ง คำว่าอบรม หมายถึงอย่างไร

ส. ไม่มี และจะให้มันขึ้น แต่ว่าจะมีมันที่ไม่ได้ ต้องค่อย ๆ เจริญทีละเล็กทีละน้อย นั่นเป็นการอบรมให้มีมากขึ้น

ถ. อบรม หมายความว่าถึงการปฏิบัตินั่นเอง อีกข้อหนึ่ง ปัจจุบันธรรม หมายความว่า เห็นทันที ขณะที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้รู้ จะรู้ได้ในขณะที่เป็นปัจจุบัน รู้ทุกขณะ อย่างนั้นใช่ไหม

ส. ถ้าสติเกิดเมื่อไรก็รู้ สติไม่เกิดก็ไม่ว่า แต่ไม่ได้ปิดกั้นว่า ขณะนี้ไม่ได้ขณะนั้นไม่ได้

ถ. หมายถึงผู้มีสตินั่นเอง

ส. เพราะฉะนั้น การฟังธรรมนี้ต้องฟังโดยตลอดจริง ๆ ว่า กล่าวไว้ว่าอย่างไร แสดงไว้ว่าอย่างไร

ต่อไป ข้อความใน มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ภูมิขสูตร

ท่านภูมิตะกล่าวว่า

ดูกร พระราชากุมาร เรื่องนี้อาตมภาพมิได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเลย แต่ข้อที่เป็นฐานะมีได้แล คือ พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงพยากรณ์อย่างนี้ว่า

ถ้าแม้บุคคลทำความหวัง แล้วประพฤติพหุมจรรยโดยไม่แยบคาย เขาก็ไม่สามารถจะบรรลุผล

ถ้าแม้ทำความไม่หวัง แล้วประพฤติพหุมจรรยโดยไม่แยบคาย เขาก็ไม่สามารถจะบรรลุผล

ถ้าแม้ทำทั้งความหวังและความไม่หวัง แล้วประพฤติพหุมจรรยโดยไม่แยบคาย เขาก็ไม่สามารถจะบรรลุผล

ถ้าแม้ทำความหวังก็มีใช่ ความไม่หวังก็มีใช่ แล้วประพฤติพหุมจรรยโดยไม่แยบคาย เขาก็ไม่สามารถจะบรรลุผล

แต่ถ้าแม้ทำความหวัง แล้วประพฤติพหุมจรรยโดยแยบคาย เขาก็สามารถจะบรรลุผล

ถ้าแม้ทำความไม่หวัง แล้วประพฤติพรหมจรรย์โดยแยบคาย เขาก็จะสามารถ
บรรลุผล

ถ้าแม้ทำทั้งความหวังและความไม่หวัง แล้วประพฤติพรหมจรรย์โดยแยบคาย
เขาก็จะสามารถบรรลุผล

ถ้าแม้ทำความหวังก็มีใช่ ความไม่หวังก็มีใช่ แล้วประพฤติพรหมจรรย์โดยแยบ
คาย เขาก็จะสามารถบรรลุผล

ดูกร พระราชากุมาร เรื่องนี้อาตมภาพมิได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มี-
พระภาคเลย แต่ข้อที่พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงพยากรณ์อย่างนี้ นั้นเป็นฐานะที่มีได้
แล

เพราะฉะนั้น ขึ้นอยู่กับการประพฤติพรหมจรรย์โดยแยบคาย แม้หวัง แม้ไม่
หวัง แม้ทั้งความหวังและความไม่หวัง หรือแม้ความหวังก็มีใช่ ความไม่หวังก็มีใช่
แต่ถ้าประพฤติพรหมจรรย์โดยแยบคายแล้ว ก็สามารถจะบรรลุผลได้

เพราะฉะนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการหวังแล้วต้องบรรลุผล หรือว่าไม่หวังแล้วถึงจะ
บรรลุผล แต่ขึ้นอยู่กับการประพฤติพรหมจรรย์โดยแยบคายเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ข้อความต่อไป

พระราชากุมารชยเสนะกล่าวกับท่านภุมมิจะว่า

ถ้าศาสนาของท่านภุมมิจะมีวาทะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ บอกไว้อย่างนี้
ศาสนาของท่านภุมมิจะ ชะรอยจะดำรงอยู่เหนือหัวของสมณะพราหมณ์จำนวนมาก
ทั้งมวลโดยแท้

ซึ่งความจริงแล้ว เป็นข้อความที่สมบูรณ์ด้วยเหตุผล คือ ขึ้นอยู่กับการ
ประพฤติพรหมจรรย์โดยแยบคาย แต่ว่าผู้ที่ไม่เข้าใจรรถ ความหมายของประพฤติ
อย่างไรจึงชื่อว่าโดยแยบคาย แต่ไปเข้าใจว่า ต้องเพราะหวัง จึงจะสามารถสำเร็จได้
เป็นต้น ก็เลยกล่าวว่า ถ้าศาสนาของท่านภุมมิจะมีวาทะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้
บอกไว้อย่างนี้ ศาสนาของท่านภุมมิจะ ชะรอยจะดำรงอยู่เหนือหัวของสมณะพราหมณ์
จำนวนมากทั้งมวลโดยแท้

ต่อนั้น พระราชากุมารชยเสนะทรงอังคาสท่านภุมิยะด้วยอาหารในโกชนะส่วนของพระองค์

ครั้งนั้นแล ท่านพระภุมิยะกลับจากบิณฑบาต ภายหลังเวลาอาหารแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ครั้นแล้วถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง และได้กราบทูลเรื่องราวทั้งหมดให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้แล้ว เมื่อพยากรณ์อย่างนี้จะเป็นผู้กล่าวตามพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค ไม่กล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่จริง พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม และวาทะอนุวาทะไร ๆ อันชอบด้วยเหตุ จะไม่ถึงฐานะน่าตำหนิบ้างหรือ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภุมิยะ เหมาะแล้ว เธอถูกถามอย่างนี้ เมื่อพยากรณ์อย่างนี้ ย่อมเป็นผู้กล่าวตามถ้อยคำของเรา ไม่กล่าวต่อเราด้วยคำไม่จริง พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม และวาทะอนุวาทะไร ๆ อันชอบด้วยเหตุ ย่อมไม่ถึงฐานะน่าตำหนิ

ดูกร ภุมิยะ ก็สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งที่มีทิฏฐิผิด มีสังกัปปะผิด มีวาทะผิด มีกัมมันตะผิด มีอาชีวะผิด มีวายามะผิด มีสติผิด มีสมาธิผิด ถ้าแม้ทำความหวัง แล้วประพัตติพรหมจรรย์ เขาก็ไม่สามารถจะบรรลุผล ถ้าแม้ทำความไม่หวัง แล้วประพัตติพรหมจรรย์ เขาก็ไม่สามารถจะบรรลุ ถ้าแม้ทำทั้งความหวัง และความไม่หวัง แล้วประพัตติพรหมจรรย์ เขาก็ไม่สามารถจะบรรลุ ถ้าแม้ทำทั้งความหวังก็มีไข้ ความไม่หวังก็มีไข้ แล้วประพัตติพรหมจรรย์ เขาก็ไม่สามารถจะบรรลุ นั้นเพราะเหตุไร

ดูกร ภุมิยะ เพราะเขาไม่สามารถจะบรรลุผลได้ โดยอุบายไม่แยบคาย

๓๗๓

ประการสำคัญที่สุด คือ ข้อประพฤติปฏิบัติโดยแบบกาย หรือโดยไม่แบบกาย และประพฤติอย่างไรที่จะเป็นโดยแบบกาย หรือโดยไม่แบบกาย

ถ้าไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ชื่อว่าประพฤติโดยไม่แบบกาย แต่ถ้าสติระลึกลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ และปัญญาสามารถที่จะรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงอย่างนี้ ชื่อว่าแบบกายใหม่ เพราะเหตุว่าเป็นการประพฤติเพื่อรู้ ไม่ใช่เพื่อที่จะให้ไม่รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภูมิจะ เปรียบเหมือนบุรุษต้องการน้ำมัน แสงหาน้ำมัน จึงเที่ยวเสาะหาน้ำมัน เกลี่ยทรายลงในรางแล้วค้นไป เอาน้ำพรมาไป ๆ ถ้าแม้ทำความหวัง แล้วเกลี่ยทรายลงในราง ค้นไป เอาน้ำพรมาไป ๆ เขาก็ไม่สามารถจะได้น้ำมัน ถ้าแม้ทำความไม่หวัง ฯลฯ ถ้าแม้ทำทั้งความหวังและความไม่หวัง ฯลฯ ถ้าทำความหวังก็มีใช่ ความไม่หวังก็มีใช่ แล้วเกลี่ยทรายลงในราง ค้นไป เอาน้ำพรมาไป ๆ เขาก็ไม่สามารถจะได้น้ำมัน นั่นเพราะเหตุไร

ดูกร ภูมิจะ เพราะเขาไม่สามารถจะได้น้ำมันโดยวิธีไม่แบบกาย ฉันทิ ดูกร ภูมิจะ ฉันทินั้นเหมือนกันแล สมณะหรือพราหมณ์พวกใดพวกหนึ่งที่มีทิวฐิผิด มีสังกัปปะผิด มีวาจาผิด มีกัมมันตะผิด มีอาชีวะผิด มีวายามะผิด มีสติผิด มีสมาธิผิด ถ้าแม้ทำความหวัง แล้วประพฤติพรหมจรรย์ เขาก็ไม่สามารถจะบรรลุผล ถ้าแม้ทำความไม่หวัง แล้วประพฤติพรหมจรรย์ เขาก็ไม่สามารถจะบรรลุผล ถ้าแม้ทำทั้งความหวังและความไม่หวัง แล้วประพฤติพรหมจรรย์ เขาก็ไม่สามารถจะ

บรรลุลผล ถ้าแม้ทำความหวังก็มีโช ความไม่หวังก็มีโช แล้วประพจน์พิพจน์จรรย เขา
ก็ไม่สามารถจะบรรลุลผล นั้นเพราะเหตุไร

ดูกร ภูมิจะ เพราะเขาไม่สามารถจะบรรลุลผลได้โดยอุบายไม่แยบคาย

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาว่า เปรียบเหมือนบุรุษต้องการนมสด
แสวงหานมสด จึงเที่ยวเสาะหานมสด แต่รีดเอามาจากเขาแม่โคลูกอ่อน ถ้าแม้ทำ
ความหวัง แล้วรีดเอามาจากเขาแม่โคลูกอ่อน เขาก็ไม่สามารถจะได้นมสด

สำหรับเรื่องแม้ทำความไม่หวัง แม้ทำทั้งความหวังและความไม่หวัง และแม้
ทำความหวังก็มีโช ความไม่หวังก็มีโช ก็โดยนัยเดียวกัน

อุปมาต่อไป

พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบ เหมือนบุรุษต้องการเนยข้น แสวงหาเนยข้น จึง
เที่ยวเสาะหาเนยข้น ใส่น้ำลงในอ่างคนเข้ากับนมข้น ถ้าแม้ทำความหวังแล้วใส่น้ำลงใน
ในอ่าง คนเข้ากับนมข้น เขาก็ไม่สามารถจะได้เนยข้น ถ้าแม้ทำความไม่หวังแล้วใส่น้ำ
ลงในอ่าง คนเข้ากับนมข้น เขาก็ไม่สามารถจะได้เนยข้น

ในเรื่องของแม้ทำทั้งความหวัง ความไม่หวัง ฯลฯ ก็โดยนัยเดียวกัน

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคทรงอุปมา เปรียบเหมือนบุรุษต้องการไฟ แสวงหาไฟ จึงเที่ยว
เสาะหาไฟ เขาเอาไม้สดที่มียางมาทำไม้สีไฟ สีก้นไป ถ้าแม้ทำความหวัง แล้วเอาไม้
สดที่มียางมาทำไม้สีไฟ สีก้นไป เขาก็ไม่สามารถจะได้ไฟ

แม้ว่าจะโดยไม่หวัง ฯลฯ ก็โดยนัยเดียวกัน

แต่สำหรับผู้ที่มีข้อปฏิบัติถูกต้อง พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภูมิจะ เปรียบเหมือนบุรุษต้องการน้ำมัน แสวงหาน้ำมัน จึงเที่ยว
เสาะหาน้ำมัน เกลี่ยงาป่นลงในรางแล้วคั้นไป เอาน้ำพรหมไป ๆ ถ้าแม้ทำความหวัง
แล้วเกลี่ยงาป่นลงในราง คั้นไป เอาน้ำพรหมไป ๆ เขาก็สามารถได้น้ำมัน ถ้าแม้ทำ

ความไม่หวัง แม้ทำทั้งความหวังและความไม่หวัง แม้ทำความหวังก็มีใช้ ความไม่หวังก็มีใช้ แต่ข้อประพฤติปฏิบัติถูก ก็ย่อมบรรลุผล

ยากไหมที่จะได้น้ำมันจากงาปน เกลี่ยลงในรางแล้วคั้นไป แล้วก็เอาน้ำพรมไป ๆ แล้วก็คั้นไป จนกว่าจะได้น้ำมัน ฉนั้นใด การที่ปัญญาจะรู้ชัดในลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมที่เกิดดับเดี๋ยวนี้ ก็จะต้องเพราะอบรมเจริญสติจนเป็นปัญญาที่รู้ชัดขึ้น จนสามารถประจักษ์ความเป็นจริงของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนี้ได้ เหมือนกับน้ำมันในงา มี ไม่ใช่ไม่มี แต่ต้องโดยการปฏิบัติถูกวิธีโดยแยบคาย แล้วประพฤติอย่างไรที่จะเป็นโดยแยบคาย นามธรรมขณะนี้ไม่ใช่ตัวตน รูปธรรมขณะนี้ไม่ใช่ตัวตน ข้อปฏิบัติของท่านแยบคาย คือ ระลึกรู้ทันที

สำหรับข้อต่อไป

พระผู้มีพระภาคทรงอุปมา บุรุษต้องการนมสด แสงหวานนมสด จึงเที่ยวเสาะหานมสด รีดเอาจากเต้านมแม่โคลูกอ่อน ถ้าแม่ทำความหวัง แม้ทำความไม่หวัง แม้ทำทั้งความหวังและความไม่หวัง ก็สามารถที่จะบรรลุผลได้ เพราะเหตุว่าสามารถบรรลุผลได้ โดยอุบายที่แยบคาย

อุปมาต่อไป

พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบ เหมือนบุรุษต้องการเนยข้น แสงหาเนยข้น จึงเที่ยวเสาะหาเนยข้น ใส่นมสั้มลงในอ่าง คนเข้ากับนมข้น ถ้าแม่ทำความหวัง ทำความไม่หวัง ทำทั้งความหวังและความไม่หวังแล้ว ทำความหวังก็มีใช้ ความไม่หวังก็มีใช้ แต่ก็สามารถบรรลุผล เพราะสามารถบรรลุผลได้ โดยอุบายอันแยบคาย

พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาข้อปฏิบัติที่ถูก เหมือนบุรุษต้องการไฟ แสงหาไฟ จึงเที่ยวเสาะหาไฟ เอาไม้แห้งเกราะมาทำไม้สีกไฟ สีกกันไป ถ้าแม่ทำความหวัง ทำความไม่หวัง ทำทั้งความหวังและความไม่หวัง ทำความหวังก็มีใช้ ความไม่หวังก็มีใช้ เขาสามารถบรรลุผลได้ โดยอุบายอันแยบคาย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภูมิชะ ถ้าอุปมา ๔ ข้อนี้ จะพึงแจ่มแจ้งแก่พระราชกุมารชยเสนะ พระราชกุมารชยเสนะจะพึงเลื่อมใสเธอ และเลื่อมใสแล้ว จะพึงทำอาการของบุคคล ผู้เลื่อมใสต่อเธอ อย่างไม่น่าอัศจรรย์

นี่สำหรับผู้ที่เข้าใจข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

ท่านพระภูมิชะกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อุปมา ๔ ข้อนี้ จักให้ข้าพระองค์แจ่มแจ้งแก่พระราชกุมารชยเสนะได้แต่ที่ไหน เพราะอุปมาอันไม่น่าอัศจรรย์ ข้าพระองค์ไม่เคยได้สดับมา ในก่อน เหมือนที่ได้สดับต่อพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้แล้ว ท่านพระภูมิชะจึงชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล

จบภูมิขสูตรที่ ๖

ปัญจสุทธานิ อรรถกถา ภูมิขสูตร มีข้อความว่า

คำว่า เอวมเม สุตํ ได้แก่ ภูมิขสูตร บรรดาคำในพระสูตรนั้น คำว่า ภูมิข หมายความว่า พระเถระองค์นี้เป็นลูกของพระราชกุมาร พระนามว่าชยเสนะ

สองบทว่า อาสญจ อนาสนญจ ได้แก่ ความหวังโดยกาล และความไม่หวังโดยกาล

สองบทว่า สเกเนว ถาลิปาเกน หมายความว่า พระราชกุมารนั้น อังคาสพระเถระ ด้วยภิกษาที่เป็นไปตามปกติ ด้วยภักดิ์ แม้จากภักดิ์ที่สำเร็จแล้ว เพื่อพระองค์

คำที่เหลือในที่ทั้งปวง ตื่นทั้งนั้น

เพราะเหตุว่าข้อความในพระไตรปิฎกก็ละเอียดอยู่แล้วว่า ขึ้นอยู่กับการประพฤติข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

ใน **มโนรธปุรณิ อรรถกถา** ได้กล่าวถึงอรรถของสภาพธรรมที่เป็นญาณว่า จริงอยู่ ญาณ ท่านเรียกว่าเป็นกำลัง เพราะอรรถว่า อันใคร ๆ ไม่พึงให้หวั่นไหว และเพราะอรรถว่า เป็นเครื่องค้ำจุน

จะเห็นได้ว่า ในขณะที่ปัญญาสมบูรณ์เป็นวิปัสสนาญาณ เช่น ในขณะที่กำลังรู้ชัดในสภาพของนามธรรมที่เป็นธาตุรู้ และในลักษณะของรูปธรรมแต่ละลักษณะ ในขณะนั้น อันใด ๆ ไม่พึงให้หวั่นไหวได้ เพราะเหตุว่ากำลังประจักษ์ชัดจริง ๆ กำจัดทำลายความเคลือบแคลง ความสงสัยว่า นามธรรมนั้นมีลักษณะอย่างไร รูปธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลนั้นมีลักษณะอย่างไร เพราะว่าในขณะนั้น ปัญญา กำลังรู้ชัดในลักษณะของธาตุรู้ที่ไม่ปะปนกับลักษณะของรูปธรรม และกำลังประจักษ์ชัดในลักษณะของรูปธรรมแต่ละลักษณะ

สำหรับอรรถที่ว่า เป็นเครื่องค้ำจุน ก็เพราะเหตุว่า ในขณะนั้นทำให้ไม่หวั่นไหว และค้ำจุนญาณชั้นสูงขึ้น ถ้าวิปัสสนาญาณขั้นที่ ๑ ไม่เกิด คือ นามรูปปริจเจทญาณ ไม่เกิด ที่จะพยายามพากเพียรให้ประจักษ์ชัดในความเป็นปัจจัยของนามธรรมและรูปธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะฉะนั้น วิปัสสนาญาณแต่ละขั้น นอกจากจะเป็นกำลังอันใด ๆ ไม่พึงให้หวั่นไหวแล้ว ยังเป็นเครื่องค้ำจุน คือ ทำให้ไม่หวั่นไหว และค้ำจุนญาณชั้นสูงขึ้นด้วย ซึ่งท่านผู้ฟังก็คงจะได้ยินคำว่าญาณ และ ปริญา

วิปัสสนาญาณมีด้วยกันทั้งหมด ๑๖ ขั้น ส่วนปริญญานั้น มี ๓ ขั้น ซึ่งทั้งญาณ และปริญญานี้เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน ถ้าท่านศึกษาโดยละเอียด ท่านจะทราบว่า เหตุใด วิปัสสนาญาณใดจึงเป็นปริญญาขั้นใด และความรู้ที่จัดเป็นระดับของปริญญาทั้ง ๓ ขั้นนี้ จะต้องเกิดจากวิปัสสนาญาณที่ได้ประจักษ์แจ้งในสภาพของนามธรรมและรูปธรรม

ขอกล่าวถึง มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ จุฬัตถนทาสังขยสูตรที่ ๗ ซึ่งมีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปราสาทแห่งมคิรमारดา ในวิหารบุพพาราม เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้น ท้าวสักกะจอมเทพเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวาทแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กล่าวโดยย่อด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร ภิกษุที่นอนมไปแล้วในธรรมเป็นที่สิ้นแห่งตัณหา มีความสำเร็จล่วงส่วน มีความปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบล่วงส่วน เป็นพรหมจารีล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน เป็นผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ท่านผู้ฟังก็คงจะเห็นด้วยกับพระอินทร์ คือ ทำวสัฏกะจอมเทพที่ว่า ใครที่จะรู้ข้อปฏิบัติโดยย่อ เหมือนท่านผู้ฟังไหม ยาวนักก็ไม่มีเวลา หรือคิดวามากไปนักก็คงจะไม่จำเป็น ต้องการที่สุด คือ อะไรก็ได้ง่าย ๆ ย่อ ๆ หรือว่าพอสมควรในฐานะที่ท่านเป็นผู้ที่เป็นกามบุคคล เป็นผู้ที่ยังติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ เวลาที่จะสละให้แก่ธรรมจริง ๆ มีน้อยเหลือเกิน เพราะฉะนั้น ก็ใครที่จะได้ฟังโดยย่อเพียงย่อ ๆ เท่านั้นเอง แม้แต่พระอินทร์ก็เป็นกามบุคคลในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่รณมย์ เต็มไปด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่ประณีต ที่น่าพอใจ ก็ไม่ต้องการที่จะได้ฟังโดยละเอียด เพราะเหตุว่าใครที่จะได้รับฟังเพียงโดยย่อเท่านั้น

ข้อความใน **ปัญจสุทนี อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์** มีว่า

ทำวสัฏกะทูลถามข้อปฏิบัติโดยย่อ เพราะพระองค์ปรารถนาจะเสวยการเล่นในอุทยาน ท่านผู้ฟังที่มีธุระ หรือว่าจะไปสนุกสนานรื่นเริง ก็คงจะเช่นเดียวกัน

ทำวสัฏกะทูลถามข้อปฏิบัติโดยย่อ เพราะพระองค์ปรารถนาจะเสวยการเล่นในอุทยาน จึงรับสั่งให้มีการเล่นในอุทยาน แต่ว่าขณะที่ทรงแวดล้อมด้วยหมู่เทพพร้อมด้วยนักฟ้อน ประทับยืนอยู่ที่ประตูอุทยาน ก็เกิดระลึกได้ถึงปัญหานี้ว่า ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไรหนอโดยย่อ พระชินาสพผู้นำมไปแล้วในธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา จะมีข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่จะฟังถึงได้โดยย่อ

ครั้งนั้น พระองค์จึงทรงดำริอย่างนี้ว่า ปัญหาข้อนี้เป็นสิริอย่างยิ่ง ถ้าหากว่าเราจักไม่ถามปัญหานี้ก่อนแล้วเข้าไปยังอุทยาน ถูกท้อมทับด้วยอารมณ์ทั้ง ๖ จักระลึกถึงปัญหาไม่ได้เสียอีก การเที่ยวไปในอุทยานจงรอไว้ก่อน เราไปยังสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้วทูลถามปัญหาข้อนี้ ได้รับคำตอบแล้วจะมาเล่นในอุทยาน ดังนี้แล้ว จึงอันตรธานไปจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มาปรากฏแล้วในสำนักของพระผู้มีพระ-

ภาค ทำวสัฏกเทวราชนั้นทรงรีบเร่งอยู่ เพราะพระองค์ประสงค์จะเสวยการเล่น จึงกราบทูลอย่างนี้

นี่เป็นทำวสัฏกเทวราช ซึ่งข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า ขณะใดสติเกิดและขณะใดขาดสติ หรือว่าหลงลืมสติ เพราะว่าพระองค์ปรารถนาจะเสวยการเล่นในอุทยานจึงรับสั่งให้มีการเล่นในอุทยาน แต่แม้กระนั้นความที่พระองค์เป็นเป็นพระอริยเจ้า และเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติด้วย เพราะฉะนั้น ในขณะที่ทรงแวดล้อมด้วยหมู่เทพพร้อมนักฟ้อน ก็เกิดระลึกได้ถึงปัญหานี้ขึ้น ขณะนั้นก็มีสติเกิดขึ้น ใครที่จะทราบว่า ข้อปฏิบัติเพียงเท่าไรหนอโดยย่อ พระชีณาสพฐ์น้อมไปแล้วในธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา จะมีข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่จะพึงถึงได้โดยย่อ

นอกจากนั้น สติทำให้ระลึกได้ว่า ปัญหาข้อนี้เป็นสิริอย่างยิ่ง ถ้าหากว่าพระองค์จักไม่ถามปัญหานี้ก่อนแล้วเข้าไปยังอุทยาน ถูกท่อมทับด้วยอารมณ์ทั้ง ๖ จะระลึกถึงปัญหาไม่ได้เสียอีก

ตามความเป็นจริงแล้ว ทำวสัฏกเทวราชยังไม่ใช่พระอรหันต์ ท่านที่กำลังเจริญสติปัฏฐาน ยังไม่ใช่พระอรหันต์ ยังไม่ใช่พระโสดาบัน ยังไม่ใช่พระอริยเจ้า ยังมีความติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงตามที่ท่านได้สะสมมา มีท่านผู้ใดบ้างไหมที่ไม่อยากดูหนัง ไม่อยากดูละคร ไม่อยากเห็นอะไรที่ประณีตสวย ๆ งาม ๆ สนุกสนานรื่นเริง เป็นไปไม่ได้เลย เพราะเหตุว่าท่านสะสมความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพารมณ้มามาก แต่ว่าสติจะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตรงตามความเป็นจริงได้

ท่านจะพึงธรรม หรือว่าท่านจะไปเที่ยว เคยคิดอย่างนี้บ้างไหม บางทีก็ไปเที่ยวไม่พึงธรรมไข้ไหม บางทีก็ไปพึงธรรมไม่ไปเที่ยว ด้วยเหตุนี้ เมื่อทำวสัฏกเห็นว่ปัญหาข้อนี้เป็นสิริอย่างยิ่ง ควรจะไปยังสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้วทูลถามปัญหาข้อนี้ ได้รับคำตอบแล้วก็จะมาเล่นในอุทยาน ดังนี้แล้ว จึงอันตรายไปจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มาปรากฏแล้วในสำนักของพระผู้มีพระภาค

๓๗๔

ทำวสัฏกเทวราชันั้น ทรงรีบเร่งอยู่ เพราะพระองค์ประสงค์จะเสวยการเล่น จึงกราบทูลถามอย่างนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร จอมเทพ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้สดับว่า ธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น ถ้าข้อนั้นภิกษุได้สดับแล้ว ภิกษุนั้นย่อมทราบชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่ง ครั้นทราบชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว ย่อมกำหนดรู้ธรรมทั้งปวง ครั้นกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงแล้ว เธอได้เสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี เธอย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง พิจารณาเห็นความหน่าย พิจารณาเห็นความดับ พิจารณาเห็นความสละคืนในเวทนาทั้งหลายนั้น

เมื่อพิจารณาเห็นดังนั้น ย่อมไม่ยึดมั่นสิ่งอะไร ๆ ในโลก เมื่อไม่ยึดมั่น ย่อมไม่สะดุ้งหวาดหวั่น เมื่อไม่สะดุ้งหวาดหวั่น ย่อมดับกิเลสให้สงบได้เฉพาะตัว และทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดังนี้

ดูกร จอมเทพ กล่าวโดยย่อ ข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้นแล ภิกษุชื่อว่าน้อมไปแล้ว ในธรรมเป็นที่สิ้นแห่งตัณหา มีความสำเร็จล่วงส่วน มีความปลอดโปร่งจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบล่วงส่วน เป็นพรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน เป็นผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ลำดับนั้น ทำวสัฏกะจอมเทพ ขึ้นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณ แล้วหายไปในที่นั้นนั่นเอง

ชีวิตปกติประจำวันธรรมดาหรือเปล่าที่ว่า ย่อมทราบชัดธรรมทั้งปวงด้วยปัญญาอันยิ่ง เพราะเหตุว่าธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น

ปัญญะสุทธี อรรถกถา มีข้อความว่า

ในพระบาลีว่า สพุเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสาย ซึ่งแปลว่า ธรรมทั้งหลายไม่ควรเพื่อเข้าไปยึดมั่นถือมั่นนี้ มีวินิจฉัยดังต่อไปนี้

ขั้นที่ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ ชื่อว่าธรรมทั้งปวง ธรรมแม้ทั้งปวงเหล่านั้นไม่ควร คือ ไม่เหมาะ ได้แก่ ไม่สมควร คือ ไม่ควรแล้วเพื่อการยึดมั่นถือมั่นด้วยอำนาจแห่งตัณหาและทิฏฐิ เพราะเหตุไร เพราะอรรถว่า ไม่ดำรงอยู่ได้ด้วยอาการที่ยึดถือมั่น

ข้อความอธิบายต่อไปว่า

จริงอยู่ธรรมทั้งปวงเหล่านั้น แม้ที่เรายึดถือว่าเที่ยง แต่ก็ปรากฏว่า ไม่เที่ยงเลย แม้ที่เรายึดถือว่าเป็นสุข แต่ก็ปรากฏว่า ยังเป็นทุกข์อยู่นั่นเอง แม้ที่เราถือว่าเป็นตัวตน แต่ก็ปรากฏว่า หาตัวตนมิได้เลย เพราะฉะนั้น สิ่งทั้งปวงจึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น

นี่เป็นสภาพธรรมทั้งปวงตามความเป็นจริง แม้ที่เรายึดถือว่าเที่ยง แต่ก็ปรากฏว่า ไม่เที่ยงเลย เวลานี้คงจะยึดถืออะไรหลายอย่างว่าเที่ยง สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ไม่ได้ดับไปให้ประจักษ์ เพราะฉะนั้น ก็ยึดถือว่า ขณะนี้ที่กำลังปรากฏนี้เที่ยง ไม่ว่าจะเป็นสภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ที่ยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ไม่ประจักษ์การเกิดดับ และแม้ว่าจะยึดถือว่าเที่ยงอย่างนี้ แต่ก็ปรากฏตามความเป็นจริงว่าไม่เที่ยงเลย ทั้งนามธรรม รูปธรรม ทั้งเวทนา ทั้งความรู้สึกว่าเป็นสุข ก็ไม่เที่ยง ความรู้สึกว่าเป็นทุกข์ ก็ไม่เที่ยง ความรู้สึกไม่สุขไม่ทุกข์ ก็ไม่เที่ยง

แม้ที่เรายึดถือว่าเป็นสุข แต่ก็ปรากฏว่า ยังเป็นทุกข์อยู่นั่นเอง เพราะว่าสุขนั้น ไม่ได้ดำรงอยู่ สุขสักเท่าไรเมื่อวานนี้ ก็หมดสิ้นไปแล้วเมื่อวานนี้ สุขสักเท่าไรเมื่อเช้านี้ ก็หมดไปแล้วเมื่อเช้านี้

เพราะฉะนั้น แม้ที่เรายึดถือว่าเป็นสุข แต่ก็ปรากฏว่า ยังเป็นทุกข์อยู่นั่นเอง เพราะเหตุว่าไม่เที่ยง แม้ที่เรายึดถือว่าเป็นตัวตน แต่ก็ปรากฏว่า หาตัวตนมิได้เลย

นามธรรม และรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ดูช่างเป็นเรา เป็นของเรา และเป็นตัวตนของเราจริง ๆ แต่แม้กระนั้น แม้ที่เรายึดถือว่าเป็นตัวตน แต่ก็ปรากฏว่า

หาตัวตนมิได้เลย ซึ่งตามความเป็นจริง เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยทั้งนั้น

ข้อความต่อไปอธิบายว่า

บทว่า อภิชานาติ ได้แก่ ภิกษุย่อมรู้ด้วยญาณปริยญาว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

บทว่า ปริชานาติ ได้แก่ ย่อมรู้เหมือนอย่างนั้นด้วยตัตถปริยญา

ไม่พ้นไปจากการรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นความรู้ใน ญาณปริยญา หรือตัตถปริยญา เมื่อเป็นปัญญาที่รู้จริง คมกล้าขึ้น สามารถที่จะ ละคลายได้ยิ่งขึ้น

ข้อความต่อไปมีว่า

สามบทว่า ยัม ภีญจิ เวทนํ ได้แก่ ย่อมตามเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง โดย ที่สุดแม้ประกอบด้วยปัญจวิญญาณ แม้จะมีประมาณน้อย พระผู้มีพระภาคทรงยัง ธรรมนี้ให้บังเกิดขึ้นแก่ท้าวสักกะจอมเทพ ด้วยอำนาจแห่งเวทนา แล้วจึงทรงแสดง การพิจารณาอรูป

ท้าวสักกะจอมเทพกำลังปรารภนาสุขเวทนาในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ในการเล่นที่อุทยาน ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงลักษณะของเวทนา ที่ ปัญญาจะต้อง ตามเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่สุดแม้ประกอบด้วยปัญจวิญญาณ แม้จะมีประมาณน้อย

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงยังธรรมนี้ให้บังเกิดขึ้นแก่ท้าวสักกะจอมเทพด้วยอำนาจ แห่งเวทนาแล้ว จึงทรงแสดงการพิจารณาธรรมอื่นต่อไป

ข้อความต่อไปในอรรถกถามีว่า

บทว่า อนิจฺจานุปสฺสนา ความว่า การเห็นขันธ์ทั้งหลายโดยความสิ้นไป โดย ความเสื่อมไป ชื่อว่าญาณ

ที่จะเป็นอนิจจานุปัสสนาได้นี้ ต้องเห็นขันธ์ทั้งหลาย ไม่ใช่มุ่งเจาะจงไปรู้รูปเดียว ไม่รู้นามอื่นรูปอื่นเลย แล้วจะให้ เป็นปัญญาที่สมบุรณ์ เป็นไปไม่ได้ การยึดถือขันธ์ ย่อมยึดถือขันธ์ทั้ง ๕ ว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

เพราะฉะนั้น อนิจจานุปัสสนานั้น คือ การเห็นขันธ์ทั้งหลายโดยความสิ้นไป โดยความเสื่อมไป ชื่อว่าญาณ

เมื่อสิ้นไป เสื่อมไปแล้ว จะเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนไม่ได้

บทว่า อนิจจานุปัสสี ความว่า บุคคลผู้ประกอบด้วยญาณนั้น เพราะฉะนั้น จึงมีคำอธิบายในข้อนี้ว่า คำว่า อนิจจานุปัสสี วิหริติ ได้แก่ ตามเห็นสังขารทั้งหลาย โดยความไม่เที่ยงอยู่

ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ที่จะ เป็นอนิจจานุปัสสี วิหริติได้นั้น คือ ตามเห็นสังขารทั้งหลายโดยความไม่เที่ยงอยู่

ไม่เว้น และต้องเป็นปัญญาจริง ๆ รู้จริง ๆ ว่า ความไม่เที่ยงนั้น เป็นนามไม่เที่ยง หรือว่าเป็นรูปไม่เที่ยง เป็นนามธรรมทางตาที่ไม่เที่ยง หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจไม่เที่ยง เป็นรูปธรรมใดที่ไม่เที่ยง ต้องมีปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั้น ๆ ว่า สภาพใด ขันธ์ใด ไม่เที่ยง

ข้อความต่อไปมีว่า

วิปัสสนา ชื่อว่าสละคืน ด้วยการบริจาค

สละคืนนี้มี ๒ คือ ด้วยการบริจาค ๑ ด้วยการแลกไป ๑

ข้อความต่อไปอธิบายว่า

จริงอยู่ วิปัสสนานั้น ย่อมสละคืนกิเลสทั้งหลายเสียด้วย สละคืนขันธ์ทั้งหลายเสียด้วย ด้วยตทังคปหาน

กิเลสจะต้องคลายลง พร้อมทั้งสละคืนขันธ์ ขันธ์ที่เคยปรารถนา เคยยึดถือ เคยอยากได้มากมายเหลือเกิน เวลาที่ประจักษ์ชัดในการเกิดขึ้นและดับไป เป็นอนิจจานุปัสสนา และบุคคลนั้นเป็นอนิจจานุปัสสี วิหริติ คือ ตามเห็นสังขารทั้งหลาย

โดยความไม่เที่ยง ย่อมไม่มีความปรารถนาขั้นที่เคียดต้องการมาก ๆ ภพชาติต่อ ๆ ไป นาน ๆ หลาย ๆ ชาติ วิปัสสนาปัญญา นั้น ทำให้สละคืนกิเลสทั้งหลายที่ไม่เคยรู้ใน ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั้นด้วย และสละคืนขั้นทั้งหลายที่เคียดปรารถนา เคียดต้องการนั้นด้วย แต่อย่าลืมว่า การสละคืนนี้ด้วยตทังคปหาน ยังไม่เป็นสมุจเฉท เมื่อกิเลสยังไม่ดับเป็นสมุจเฉท ก็ยังไม่ใช่การสละคืนด้วยการแล่นไป

ข้อความต่อไป

สำหรับอริยมรรคจิตนั้น มรรค ชื่อว่าสละคืนด้วยการแล่นไป เพราะเหตุว่า จริยอยู่ มรรคนั้นย่อมแล่นไปสู่พระนิพพานโดยอารมณ์

สำหรับบุคคลผู้อบรมเจริญปัญญา ประกอบด้วยการสละคืนทั้ง ๒ นี้ ชื่อว่า ปฏินิสสุคคานุปสฺสึ คือ เป็นผู้ที่มีปกติตามเห็นด้วยการสละคืน เพราะเป็นผู้ ประกอบด้วยการตามเห็นด้วยการสละคืนนั้น

คำว่า ปฏินิสสุคคานุปสฺสึนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสหมายเอาบุคคลเช่นนี้

หลายบทว่า น กิณฺหิ โลเก อูปาทิยติ ความว่า ย่อมไม่ยึดมั่นสังขาร แม้ อย่างใดอย่างหนึ่งด้วยอำนาจแห่งตณฺหา คือ ไม่ถือเอา คือ ไม่ถูกต้อง คือ ไม่ยึดถือ อยู่ จึงไม่สะดุ้ง ด้วยความสะดุ้งด้วยตณฺหาทั้งหลาย

อุปัทวันตาสังขยสูตร มีข้อความที่ควรจะได้ทราบต่อไปว่า

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะนั่งอยู่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค มีความดำริว่า ทำวสัฏกะนั้นทราบความพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้วจึงยินดี หรือว่าไม่ทราบก็ ยินดี ถ้ากระไร เราพึงรู้เรื่องที่ทำวสัฏกะทราบความพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค แล้วจึงยินดี หรือว่าไม่ทราบแล้วก็ยินดี

ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายไปปราสาทของมิตราภรรมา ในวิหารบุพพาราม ปรากฏในหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ ประหนึ่งว่าบุรุษที่มีกำลังเหยียด แขนทิ้งออกไป หรืออแขนที่เหยียดเข้ามา ฉะนั้น

สมัยนั้น ทำวสัฏกะจอมเทพกำลังอิมเอบ พร้อมพร้งบำเรออยู่ด้วยทิพยดนตรี หลายร้อยในสวนดอกบุณฑริกล้วน ทำวเธอได้เห็นท่านพระมหาโมคคัลลานะมาอยู่แต่

ที่ไกล จึงให้หยุดเสียงทิพยดนตรี ๕๐๐ ไว้ แล้วเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ แล้วกล่าวว่า

ข้าแต่พระโมคคัลลานะผู้เจริญทุกข์ นิมนต์มาเถิด ท่านมาดีแล้ว นานแล้วท่าน ได้ทำปரியายเพื่อจะมาในที่นี้ นิมนต์นั่งเถิด อาสนะนี้แต่งตั้งไว้แล้ว

ท่านพระมหาโมคคัลลานะนั่งบนอาสนะที่แต่งตั้งไว้แล้ว ส่วนท้าวสักกะจอมเทพก็ถืออาสนะตำแหน่งหนึ่ง นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ถึงแม้ว่าโดยกำเนิดจะเป็นเทพ แต่โดยคุณธรรม ท่านพระมหาโมคคัลลานะเป็น พระอรหันต์ ด้วยเหตุนี้ท้าวสักกะจอมเทพก็ถืออาสนะตำแหน่งหนึ่ง นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ข้อความในอรรถกถาได้กล่าวถึงพระสูตรนี้ไว้มาก แต่จะขอกล่าวถึงเพียงบาง ประการเท่านั้น

ข้อความต่อไปใน อาตตํ กลองหน้าเดียว มีว่า

สองบทว่า ปญฺจุหิ ตูริยสฺส เตหิ ได้แก่ ด้วยดนตรีที่ประกอบด้วยองค์ ๕ มีประมาณ ๕๐๐ ชื่อว่าตูลิยางค์ประกอบด้วยองค์ ๕

ท่านผู้ฟังจะพบคำว่า ดนตรีประกอบด้วยองค์ ๕ หลายตอนในพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น ควรที่จะได้ทราบความหมายของดนตรีที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ว่า หมายความว่าอะไรบ้าง

ดนตรีที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เหล่านี้ คือ

๑. อาตตํ กลองหน้าเดียว

๒. วิตตํ กลองสองหน้า

๓. อาตต วิตตํ ดนตรีชนิดหนึ่ง เช่น บัณเฑาะว์ เป็นต้น

๔. สลฺลสิริ ดนตรีที่มีช่องสำหรับเป่า เช่น ปี่ หรือสังข์ เป็นต้น

๕. สมฺนิ ดนตรีที่มีสาย เช่น พิณ เป็นต้น

บรรดาดนตรีทั้ง ๕ ชนิดนั้น ดนตรีที่มีพื้นด้านเดียวในบรรดาดนตรีทั้งหลาย มีกลอง เป็นต้น ที่ใช้หนังหุ้มไว้โดยรอบ ชื่อว่าอาตตํ ดนตรีที่มีพื้นทั้งสองด้าน ชื่อว่า

วิตติ์ คนตรีที่ใช้เชือกผูกและบันทาะว้ เป็นต้น ชื่ออาตต วิตติ์ ปี่ เป็นต้น ชื่อว่า
สุสิริ คนตรีที่มีสายเป็นต้น เช่น ซอหรือพิณ ชื่อว่าสมัน

นี่เป็นคนตรีที่ประกอบด้วยองค์ ๕

ข้อความต่อไปมีว่า

ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ถามท้าวสักกะ ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว
ว่า

ดูกร ท้าวโกสิย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถึงความน้อมไปในธรรมเป็นที่สิ้นแห่ง
ตัณหาโดยย่อแก่ท่านอย่างไร ขอโอกาสเถิด แม้ข้าพเจ้าจักขอมีส่วนเพื่อจะฟังภณนั้น

ท่านพระมหาโมคคัลลานะถามทวนถึงข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง
ถึงความน้อมไปในธรรมเป็นที่สิ้นแห่งตัณหาโดยย่อ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่
ท้าวสักกะ

แต่ท้าวสักกะตรัสว่า

ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะ ข้าพเจ้ามีกิจมาก มีธุระที่จะต้องทำมาก ทั้งธุระส่วน
ตน ทั้งธุระของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ พระภาษิตใดที่ข้าพเจ้าฟังแล้ว ลืมเสียเร็วพลัน
พระภาษิตนั้นท่านฟังดี เรียนดี ทำไว้ในใจดี ทรงไว้ดีแล้ว

แสดงให้เห็นถึงความต่างกันของบุคคลที่เป็นพระโสดาบันกับผู้ที่เป็นพระอรหันต์
ซึ่งท้าวสักกะเองก็ทรงทราบว่า ในกาลบางครั้งที่ท่านบำเรออยู่ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส
โณภูมัพพะนั้น ท่านยอมเป็นผู้ที่หลงลืม ไม่สามารถระลึกได้ถึงข้อธรรมที่ได้ยินได้ฟัง

เป็นความจริงไหม กำลังสนุก ๆ หรือว่ากำลังตื่นเต้นตกใจ ถ้ามถึงข้อธรรม
จะนึกออกไหม ให้บรรยายโดยละเอียดว่า ได้ยินได้ฟังมาว่าอย่างไรบ้าง นี่ไม่ออก
เพราะเหตุว่ายังเป็นผู้ที่มีกิเลสอยู่ จึงยังเป็นผู้ที่หลงลืมสติ ไม่ว่าจะเป็นชีวิตของพระ
อริยเจ้าในสวรรค์ชั้นใด หรือว่าชีวิตของบุคคลที่เป็นมนุษย์กำลังอบรมเจริญสติปัฏฐาน
อยู่ ก็จะต้องรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ขณะใดที่หลงลืม ลุ่มหลงด้วยรูป เสียง
กลิ่น รส โณภูมัพพะ เพลิดเพลินอยู่ในขณะใด พอถูกถาม ตอบไม่ได้ ลืมไปแล้ว

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ทำวสัฏกะทรงกำหนดมิได้ คือ ทรงระลึกรู้ไม่ได้ เพราะภาวะที่พระองค์เป็นผู้หลงลืมนั่นเอง

ขณะที่กำลังเพลินไปในกามคุณ ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ก็ย่อมจะหลงลืมข้อธรรมเป็นธรรมดา

ทำวสัฏกะได้ถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า

ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะ ท่านปรารภนาเพื่อจะชมสถานที่น่ารื่นรมย์แห่งเวชยันตปราสาทหรือไม่

ไม่ได้ตอบข้อที่ท่านพระมหาโมคคัลลานะถาม แต่กลับชวนท่านพระมหาโมคคัลลานะไปชมเวชยันตปราสาทที่น่ารื่นรมย์

ท่านพระมหาโมคคัลลานะรับด้วยดุขณิภาพ

ครั้งนั้น ทำวสัฏกะจอมเทพและทำวเสวณมหาราช นิมนต์ท่านพระมหาโมคคัลลานะออกหน้าแล้ว ก็เข้าไปยังเวชยันตปราสาท เมื่อให้ท่านพระมหาโมคคัลลานะเที่ยวเดินไปในเวชยันตปราสาท ได้ตรัสว่า

ข้าแต่ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ขอท่านจงดูสถานที่น่ารื่นรมย์แห่งเวชยันตปราสาทแห่งนี้ ขอท่านจงดูสถานที่น่ารื่นรมย์แห่งเวชยันตปราสาทแห่งนี้

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกล่าวว่า

สถานที่น่ารื่นรมย์ของท่านทำวโกสิยนี้ ย่อมงดงามเหมือนสถานที่ของผู้ที่ได้ทำบุญไว้ในปางก่อน แม้มนุษย์ทั้งหลายเห็นสถานที่น่ารื่นรมย์ไหน ๆ เข้าแล้ว ก็กล่าวว่า งามจริง ดูสถานที่น่ารื่นรมย์ของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์

๓๗๕

บางท่านบอกว่า เต็มไปด้วยความสุข ไม่ทราบจะเจริญสติปัฏฐานอย่างไร คือ มีแต่ความสุขเพียบพร้อมทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ความสุข หรือสุขเวทนา ก็เป็นของจริงที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ตามความเป็นจริงของชีวิตของบุคคลนั้น ซึ่งบุคคลใดสะสมเหตุปัจจัยใดที่จะให้เกิดทุกข์ขณะใด เกิดสุขขณะใด ก็ต้องเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้สภาพของจริงที่เป็นสุข หรือเป็นทุกข์ ตามปัจจัยที่ได้สะสมมาที่ทำให้เกิดขึ้นนั้น ๆ ไม่ใช่หลีกเลี่ยงไป

แม้จะอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีสถานที่ที่น่ารื่นรมย์มาก เพียบพร้อมไปด้วยความสุข แต่เวลาที่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ก็จะต้องอบรมเจริญสติ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยในขณะนั้น ไม่ว่าจะสุข หรือทุกข์เพียงไร

เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรข้องใจ หรือเข้าใจว่า สุขเสียจนเจริญสติปัฏฐานไม่ได้ ที่ว่าเจริญไม่ได้ หรือสติไม่เกิด ก็เป็นเพราะว่าไม่ได้อบรมให้สติเกิดจริง ๆ ชั่วขณะเล็ก ๆ น้อย ๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจตามความเป็นจริงทันทีในขณะนี้ โดยไม่ต้องผลัด ไม่ต้องรอ ไม่ใช่รอรอไว้ก่อน ขณะนี้กำลังเป็นสุขมาก ไว้ตอนเย็น ๆ ค่ำ ๆ หมดความสุขแล้วค่อยให้สติเกิด อย่างนั้นไม่ถูก จะหวังอะไรกับนามธรรมและรูปธรรมที่ยังไม่เกิดว่า จะรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ยังไม่เกิดนั้น ในเมื่อขณะนี้ ท่านก็ยังไม่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏอยู่ ซึ่งกำลังเป็นของจริง ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ขณะนี้สติไม่เกิด แต่ไปหวังว่า เย็น ๆ ค่ำ ๆ หรือที่อื่น ขณะอื่น สติจะเกิด ปัญญาจะรู้ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

เพราะฉะนั้น ปัญญาจะเกิด ก็เพราะสติระลึกทันที ไม่ว่าจะสภาพธรรมในขณะนั้นจะเป็นสุข หรือเป็นทุกข์อย่างไรก็ตาม

ข้อความต่อไปมีว่า

ในขณะนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะมีความดำริว่า ท้าวสักกะนี้เป็นผู้ประมาทอยู่มากนัก ถ้ากระไร เราพึงให้ท้าวสักกะนี้สังเวชเถิด จึงบันดาลอิทธิภิสังขาร เอาหัวแม่เท้ากดเวชยันตปราสาทเขย่าให้สั่นสะท้าน ห้วนไหว ทันใดนั้น ท้าวสักกะจอมเทพ ท้าวเวสสวัณมหาราช และพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ มีความประหลาดมหัศจรรย์จิต กล่าวกันว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นี่เป็นความประหลาดอัศจรรย์ พระสมณะมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เอาหัวแม่เท้ากดทิพยพิภพ เขย่าให้สั่นสะท้านห้วนไหวได้

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะทราบวาท้าวสักกะจอมเทพมีความสลดจิตชนลูกแล้ว จึงถามว่า

ดูกร ท้าวโกสีย์ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสความน้อมไปในธรรมเป็นที่สิ้นแห่งตัณหาโดยย่ออย่างไร ขอโอกาสเถิด แม้ข้าพเจ้าจักขอมีส่วนเพื่อจะฟังกถานั้น

ท้าวสักกะจึงตรัสว่า

ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้้นฤทุกข์ ข้าพเจ้าจะเล่าถวาย

ต่อจากนั้น ท้าวสักกะก็ได้ตรัสเล่าเรื่องที่พระองค์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลถามข้อธรรม และพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคแสดงเรื่องข้อปฏิบัติทุกประการ เพราะเหตุว่าขณะนั้นพระองค์สามารถระลึกข้อธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแก่พระองค์ได้

ข้อความใน **ปัญจสุทนี** อธิบายว่า

ท้าวสักกะทรงกำหนดมิได้ คือ ทรงหลงลืมข้อธรรมที่ได้ฟัง เพราะภาวะที่พระองค์เป็นผู้หลงลืม เมื่อกำลังเพลินในกามคุณ ซึ่งย่อมหลงลืมข้อธรรมเป็นธรรมดา

ถามว่า เพราะเหตุใด ต่อมาพระองค์จึงทรงกำหนดได้

ตอบว่า พระเถระยังโสมนัสและความสังเวชให้บังเกิดขึ้นแก่ท้าวสักกะเทวราชนั้น นำความมืดออกเสียแล้ว เพราะฉะนั้น ท้าวสักกะจึงทรงกำหนดได้

ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่ฟังธรรม สนทนาธรรมบ่อย ๆ ขณะที่สนทนาธรรมจะเห็นได้ว่า มีข้อธรรมมากมายที่ละเอียดต่าง ๆ ปรากฏ ทำให้ได้สนทนาในความละเอียดของธรรมนั้น นี่เป็นการเกื้อกูลให้เกิดความสด จิตสังเวช แต่ว่าโสมนัส ไม่ใช่เป็นทุกข์ โทมนัส เพราะว่าทุกข์ โทมนัสไม่เกิดกับกุศลจิต แม้จะเป็นความสังเวช แต่ประกอบด้วยปัญญาที่ได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น เมื่อปัญญารู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง จึงโสมนัสในการที่ปัญญาได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะขึ้นชมยินดีภาสิตของท้าวสักกะ แล้วได้หายไปในหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์ มาปรากฏที่ปราสาทของมโหรีมารดา ในวิหารบุพพาราม ประหนึ่งว่าบุรุษที่มีกำลังเหยียดแขนทิ้งออกไป หรืออแขนที่เหยียดเข้ามา ฉะนั้น ครั้งนั้น พวกเทพธิดาผู้บำเรอของท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อท่านพระมหาโมคคัลลานะหนีไปแล้วไม่นาน ได้ทูลถามท้าวสักกะว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้ในฤททุกษ์ พระสมณะนั้น เป็นพระผู้มีพระภาค ผู้พระศาสดาของพระองค์หรือหนอ

ท้าวสักกะตรัสว่า

ดูกร เหล่าเทพธิดาผู้ในฤททุกษ์ พระสมณะนั้น ไม่ใช่พระผู้มีพระภาค ผู้พระศาสดาของเรา เป็นท่านพระมหาโมคคัลลานะ ผู้เป็นสพรหมจารีของเรา

เมื่อเห็นอิทธิฤทธิ์ของท่านพระมหาโมคคัลลานะ ก็เข้าใจว่า ผู้ที่จะแสดงอิทธิฤทธิ์อย่างนั้นได้ คงจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งความจริงแล้ว เป็นพระอัครสาวก

ข้อความต่อไปมีว่า

เมื่อท่านพระมหาโมคคัลลานะไปสู่วิหารบุพพารามแล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลเรื่องราวทั้งหมดให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ

ถ. ขอให้แสดงการเจริญสติเป็นปกติให้ชัดกว่านี้ พร้อมยกตัวอย่างด้วย

สุ. คำว่า สติ ได้ยินได้ฟังกันบ่อย ๆ แต่ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นสติ คืออย่างไร

สติเป็นสภาพธรรมที่ระลึกเป็นไปในกุศล แล้วแต่ว่าจะเป็นสติขั้นไหน ก็ระลึกเป็นไปใน การบริจาควัตถุเพื่อประโยชน์สุขของคนอื่น นั่นก็เป็นสติ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล สติขั้นศีลก็ปรากฏเป็นการงดเว้น วิริตฺตจริตกรรมต่าง ๆ ในขณะที่ งดเว้น วิริตฺตจริตกรรม ให้ทราบว่า เป็นสติที่ระลึกเป็นไปในศีล ขณะนั้นจึงเกิดการงด เว้นขึ้น และเวลาที่จิตใจไม่สงบ ปัญญาว่าทำอย่างไรจิตจึงจะสงบจากอกุศลนั้นได้ ก็เป็นสติขั้นสมาธิที่ระงับกิเลสเพียงชั่วคราว

แต่สติปัญญา ระลึกเพื่อรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ของสภาพธรรมนั้น ๆ ขณะที่กำลังเห็นเป็นของจริง แต่ไม่ได้รู้เลยว่า ที่กำลังเห็นเป็น สภาพภูมิตะหนี่งทางตา นีคือความไมรู้

ทุกคนเห็นได้เมื่อมีจักขุปสาท แต่ที่สติเกิดขึ้น คือ ขณะที่กำลังเห็น

รู้ หมายความว่าระลึกจึงรู้ว่า ขณะที่กำลังเห็นนี้เป็นเพียงสภาพภูมิตะหนี่ง ไมคือสิ่งทีปรากฏให้รู้ทางตา ต้องแยกออกจากกัน

สิ่งที่ปรากฏให้รู้ทางตา ที่หลงยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล มีลักษณะที่น่ายินดี พอใจ มีลักษณะที่สวองามประณีต มีลักษณะที่ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจทั้งหลาย ทั้งหมด โดยสภาพตามความเป็นจริงแล้ว เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏได้ทางตาเท่านั้น เพราะกระทบกับจักขุปสาท ถ้าจักขุปสาทไม่มีสีสนัวัณณะทีกำลังปรากฏทางตา ทั้งหมดนี้จะไม่ปรากฏเลย เพราะฉะนั้น ที่เคยแสวงหา พอใจเหลือเกินในรูปทีปรากฏ ทางตา ก็เพราะไม่ได้เกิดควมระลึกรู้เนือง ๆ บ่อย ๆ ว่า เป็นแต่สิ่งที่เพียงปรากฏทาง ตาเท่านั้น

กำลังนั่งอยู่ สัมผัสกระทบทีใด รู้สึกว่าอ่อนหรือแข็ง ไม่ต้งนึกว่าอ่อน ไม่ต้ง นึกว่าแข็ง แต่ว่าลักษณะอ่อน ลักษณะแข็งปรากฏจริง ๆ และสตรัล็กตรงนั้นเท่านั้น

ตลอดสี่ระชะจรดเท้ามีเนื้อหนังมังสาที่อ่อนที่นุ่ม แต่ความอ่อนความนุ่มนั้น ไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ไม่ต้องไปจดจำ ควบคุม ระลึกลึถึงสิ่งอื่นที่ไม่มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ แต่ต้องรู้ชัดว่า ลักษณะนั้นเป็นลักษณะที่ปรากฏทางกาย ตรงที่ปรากฏ

ลักษณะนั้นเป็นรูปที่ปรากฏทางตา ขณะที่กำลังปรากฏ เป็นกลิ่นที่กำลังปรากฏ หรือเป็นรสที่กำลังปรากฏจริง ๆ เป็นปกติธรรมดา เป็นสัมปชัญญะปกติ อย่าทำให้เกิดความผิดปกติขึ้น ค่อย ๆ อบรมเจริญไปด้วยความเพียร ความอดทนอย่างยิ่ง แต่ว่าเป็นปกติ ก็จะสามารถรู้สภาพธรรมที่เป็นจริงตามปกติ และละคลายการยึดถือ สภาพธรรมที่เป็นสังสารวัฏได้จริง ๆ

ขอตอบจดหมายของท่านผู้หนึ่ง จากบ้านเลขที่ ๔๗ หมู่ ๔ ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดราชบุรี

วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

เรียน อาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์

ผมขออภัยโทษอาจารย์ ถ้อยคำที่ผมเรียนถามมาเป็นการรบกวนเวลา และไม่สบอารมณ์อาจารย์แล้ว ขอจงงดโทษให้ผมด้วย ผมเป็นผู้ฟังและคิดปฏิบัติบ้างตามความสามารถของผู้ครองเรือน และเป็นผู้รับมรดกบรรพบุรุษ คือ ชราแล้ว ขอสงสัยในธรรมที่อาจารย์บรรยายออกอากาศ ผมฟังแล้วคิด เกิดกังขา ไม่รู้จะสนทนากับใคร เพราะเป็นคนบ้านนอก ผมจึงได้เรียนถาม

คำว่า สติปกติ คำนี้เป็นตัวผล หรือตัวมรรค คำแย้งของผมว่า สติปกติเป็นตัวยุติ แล้วเหตุใดผู้ปฏิบัติจึงได้รับผลก่อนปฏิบัติเหตุ ถ้าสติปกติเป็นเหตุแล้วไซ้ อาจารย์ก็กล่าวว่า ตั้งใจปฏิบัติในศีล สมณะ และวิปัสสนาเป็นอัตตา เป็นการบังคับให้สติเป็นไปตามเจตนา เพราะสติเป็นอนัตตา บังคับไม่ได้ เพราะอาจารย์กล่าวว่า สติเป็นอนัตตา บังคับไม่ได้ ผมก็เห็นสมควรด้วย แล้วจะทำอย่างไร สติที่ยังไม่มีในบุคคลที่ปฏิบัติธรรมจึงจะเกิดขึ้นในจิตของผู้ปฏิบัติธรรมได้ และอีกอย่างหนึ่ง ผมยังสงสัยใจอยู่ว่า อาจารย์ตอบจดหมายของผู้อื่นที่ถามในลักษณะการปฏิบัติว่า ตั้งต้นที่ไหนอย่างไร อาจารย์ก็ตอบว่า ฉันไม่มีอำนาจอะไรที่จะไปตั้งต้นที่นั่น ที่นี้ ท่านก็แก้ปัญหา

ในมุมต่าง ๆ เช่น อาจารย์ยกตัวอย่างรูปหนึ่ง แล้วก็อธิบายรูปหลายประเภทขึ้นมาลบลูปที่หนึ่งเสีย ผมฟังอยู่ก็เลยไม่รู้ว่ รูปหนึ่งนั้นมีลักษณะอย่างไร ผมเข้าใจว่า ผู้ถามคงตั้งใจถามในลักษณะรูปหนึ่งเท่านั้นว่า มีสภาพอะไรปรากฏขึ้นในเวลาที่เขาจ้องเพ่งดูอยู่ ก็เลยไม่เข้าใจว่า เป็นสภาวะอย่างไรแน่ และผมก็ฟังอีกหลายปัญหาที่ท่านผู้ปฏิบัติเรียนถาม แต่ผมจำคำถามไม่ได้ จำได้แต่อาจารย์ตอบคำถามเหล่านั้นว่า อัดตา ตั้งใจจงใจ เพราะสติเป็นอนัตตา เป็นอันว่าไม่ถูกตามพระพุทธพจน์ ผมก็ได้รับความรู้อย่างนี้เสมอ

ตกลงว่า ผู้ปฏิบัติอยู่ตามบ้านนอก บ้านป่า ถือเอาข้อธรรมในพระไตรปิฎกบ้าง อรรถกถาบ้าง ฎีกาบ้าง เป็นอันว่าการปฏิบัติของผมไม่ตรงต่อพระพุทธพจน์ทั้งนั้น เพราะอาจารย์กล่าวว่า ผู้เป็นพระอริยะต้องเจริญสติปัฏฐานเท่านั้นจึงจะเป็นพระอริยะ ผมเศร้าสลดใจอยู่ว่า ไฉนหนอ เราผู้เป็นคฤหัสถ์ครองเรือนจะรู้ธรรม เห็นธรรมดังอาจารย์กล่าวได้ เพราะอาจารย์กล่าวว่า ให้มีสติเป็นปกติ ตามสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า จึงจะรู้ และเห็นตามความเป็นจริงของสภาวะธรรม แต่กระผมผู้ศึกษาบ้างเล็กน้อย และสนใจในการฟังอยู่เสมอว่า สติปัฏฐานนี้เป็นโพธิปักขิยธรรม เป็นองค์ตรัสรู้แห่งธรรม ส่วนผมยังเป็นปุถุชนอยู่ อยู่ ๆ ก็เข้าสู่สติปัฏฐาน ซึ่งเป็นองค์ตรัสรู้แห่งธรรมที่เดียวจะได้หรือ เป็นอันว่าลวงเลยคิด สมาธิ ปัญญาอย่างต่ำ อย่างกลางไปเลยดังนี้ ก็เป็นอันว่า ไม่ต้องปฏิบัติธรรมขั้นต้นใด ๆ เลย

ผมมีความเห็นดังนี้ อาจารย์จะมีทัศนะอย่างใดกรุณาชี้แจงด้วย ผมจะรับฟัง

อีกทัศนะหนึ่ง ผมมีความเห็นว่า ครั้งพระองค์ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ ท่านโปรดสาวกนับไม่ถ้วน โดยยกข้อธรรมขึ้นโปรดสาวกนับไม่ถ้วน โดยไม่ได้กล่าวว่า ธรรมนี้ชื่อสติปัฏฐาน ท่านตรัสหัวข้อธรรมมีชื่ออเนกปริยาย ท่านเหล่านั้นก็ได้บรรลุมรรคผลนิพพานนับไม่ถ้วน ดังนั้น ที่อาจารย์กล่าวว่า บุคคลผู้ที่จะบรรลุมรรคผลนิพพานนั้นต้องเจริญสติปัฏฐานเท่านั้น อาจารย์กล่าวอย่างนี้ มีค้ำกันหรืออย่างไร

และอีกข้อหนึ่ง ผมได้เรียนรับรู้ถึงปัจฉิมโอวาทของพระศาสดา ทรงเตือนพุทธบริษัทมีภิกษุเป็นประธานว่า ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม พระองค์

ตรัสดังนี้ มิเป็นการบอกให้พุทธบริษัทตั้งเจตนา ตั้งใจปฏิบัติในศีล สมณะ และวิปัสสนาหรือ

ถ้าหากคำดำรัสของพระองค์ เป็นไปให้พุทธบริษัทตั้งเจตนา ปฏิบัติในมรรคก็ดี ในสติปัฏฐานก็ดี ดังนี้แล้วไซ้ ถ้อยคำของอาจารย์ที่กล่าวว่า เป็นอัตตา ตั้งใจ หรือเจตนาให้สติเป็นไปตามบังคับไม่ได้ ดังนี้ คำอาจารย์กล่าว กับโอวาทพระองค์ดำรัสให้บริษัทยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเกิด ดังนั้น จะตรงกัน หรือไม่ตรงกันอย่างไร จงให้ความสว่างแก่คนบ้านนอกคอกนาอย่างผมด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง ๆ จะไม่ลืมอาจารย์สุจินต์เลย

ส. ท่านผู้ฟังมีความคิดเห็นอย่างไรบ้างสำหรับจดหมายฉบับนี้ ซึ่งความจริงจดหมายของท่านผู้ฟังก่อน ๆ ที่เคยเขียนมา ก็ได้เรียนชี้แจงให้ฟังในเหตุผลแล้ว ถ้าท่านรับฟังหลาย ๆ ครั้งตามที่ออกอากาศ ทบทวน และพิจารณาโดยละเอียด ก็จะสามารถเข้าใจได้

ที่ท่านเขียนมาว่า

อีกข้อหนึ่ง ผมได้เรียนรับรู้ถึงปัจฉิมโอวาทของพระศาสดา ทรงเตือนพุทธบริษัทมีภิกษุเป็นประธานว่า ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม

ซึ่งท่านผู้ฟังท่านนี้มีความเห็นว่า พระองค์ตรัสดังนี้ มิเป็นการบอกให้พุทธบริษัทตั้งเจตนา ตั้งใจปฏิบัติในศีล สมณะ และวิปัสสนาหรือ ถ้าหากว่าคำดำรัสของพระองค์เป็นไปให้พุทธบริษัทตั้งเจตนา ปฏิบัติในมรรคก็ดี ในสติปัฏฐานก็ดี ดังนี้แล้วไซ้ ถ้อยคำของอาจารย์ที่กล่าวว่า เป็นอัตตา ตั้งใจ หรือเจตนาให้สติเป็นไปตามบังคับไม่ได้ ดังนี้ คำอาจารย์กล่าว กับโอวาทพระองค์ดำรัสให้บริษัทยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเกิด ดังนั้น จะตรงกัน หรือไม่ตรงกันอย่างไร

ถ้าท่านผู้ฟังทราบเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นมรรคมืองค์ ๘ ก็จะสามารถได้ว่า มรรคมืองค์ ๘ นั้น ไม่มีเจตนาเจตสิก เพราะฉะนั้น ที่พระผู้มีพระภาคประธานปัจฉิมโอวาทว่า ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม ความไม่ประมาท คือ สติ ไม่ใช่เจตนา

เพราะฉะนั้น เมื่อได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน มีความเข้าใจในสภาพธรรมทั้งหลายว่า ธรรมทั้งหลายแม้สติก็เป็นอนัตตา พระปัจจิมโอวาทนี้ ทันทิที่ได้ฟัง เป็นเครื่องเตือนให้สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ นี่คือการไม่ประมาท นี่เป็นการเจริญสติปัฏฐาน

เรื่องของธรรม ต้องพิจารณาโดยละเอียด ให้รอบคอบ ให้สอดคล้องกันทั้ง ๓ ปีฏก และตรงต่อลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

ท่านผู้ฟังอาจจะขบขันใจว่า ทำไมสติปัฏฐานจึงไม่มีการตั้งต้น

ธรรมทั้งหลายนั้นเกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัย แต่เวลาที่ท่านมีความจงใจ ตั้งใจที่จะตั้งต้น ในขณะนั้นท่านสามารถที่จะรู้เหตุปัจจัยของสติ หรือของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้หรือไม่

๓๗๖

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอาหาร คือ ปัจจัยของสภาพธรรมทั้งหลายไว้โดยละเอียด ใน **อังกุตตรนิกาย ทสกนิบาต ตัณหาสูตร**ข้อ ๖๒ พระผู้มีพระภาคตรัสมีข้อความตอนหนึ่งว่า

แม้ความไม่มีสติสัมปชัญญะ เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ท่านที่กำลังหลงลืมสติ คือ สติไม่ได้เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมที่กำลังปรากฏ ก็ต้องมีปัจจัยที่จะให้หลงลืมสติ

ท่านทราบว่ สติเป็นคุณธรรม เป็นโสภณธรรม มีประโยชน์มาก ทั้ง ๆ ที่รู้จะให้สติเกิดตามความคิด ตามความต้องการ ตามความจงใจที่จะให้สติเกิดเดี๋ยวนี้นี้ได้หรือไม่ได้ เพราะเหตุว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาจริง ๆ ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า แม้ความไม่มีสติสัมปชัญญะ เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ข้อความต่อไป

ก็อะไรเป็นอาหารของความไม่มีสติสัมปชัญญะ ควรกล่าวว่า การทำไว้ในใจโดยไม่แยบคาย

การทำไว้ในใจโดยไม่แยบคาย คือ การพิจารณาธรรมโดยไม่แยบคาย

แม้การทำไว้ในใจโดยไม่แยบคาย เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของการทำไว้ในใจโดยไม่แยบคาย ควรกล่าวว่า ความไม่มีศรัทธา

แม้ความไม่มีศรัทธา เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของความไม่มีศรัทธา ควรกล่าวว่า การไม่ฟังสัทธรรม

บางท่านอาจจะบอกว่า ท่านฟัง แต่ท่านจะทราบได้อย่างไรว่า สิ่งที่ท่านฟังนี้เป็นสังฆธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงหรือเปล่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

แม้การไม่ฟังสังฆธรรม เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของการไม่ฟังสังฆธรรม ควรกล่าวว่า การไม่คบสัตบุรุษ

ท่านผู้ฟังอาจจะคิดว่า ท่านก็คบสัตบุรุษ แต่ว่าทำอย่างไรจึงจะทราบได้ว่าบุคคลที่ท่านคบนั่นเป็นสัตบุรุษ หรือว่ามีใช้สัตบุรุษ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้ การไม่คบสัตบุรุษที่บริบูรณ์ ย่อมยังการไม่ฟังสังฆธรรมให้บริบูรณ์

การไม่ฟังสังฆธรรมที่บริบูรณ์ ย่อมยังความไม่มีศรัทธาให้บริบูรณ์

ความไม่มีศรัทธาที่บริบูรณ์ ย่อมยังการทำไว้ในใจโดยไม่แยบคายให้บริบูรณ์

การทำไว้ในใจโดยไม่แยบคายที่บริบูรณ์ ย่อมยังความไม่มีสติสัมปชัญญะให้บริบูรณ์

ความไม่มีสติสัมปชัญญะที่บริบูรณ์ ย่อมยังการไม่สำรวมอินทรียให้บริบูรณ์

การไม่สำรวมอินทรียที่บริบูรณ์ ย่อมยังทุจริต ๓ ให้บริบูรณ์

ทุจริต ๓ ที่บริบูรณ์ ย่อมยังนิรณ ๕ ให้บริบูรณ์

นิรณ ๕ ที่บริบูรณ์ ย่อมยังอวิชชาให้บริบูรณ์

อวิชชาที่บริบูรณ์ ย่อมยังภวตัณหาให้บริบูรณ์

ภวตัณหานี้ มีอาหารอย่างนี้ และบริบูรณ์อย่างนี้

นอกจากภพชาติสังสารวัฏไม่ได้เลย เพราะเหตุว่า ภวตัณหานี้ มีอาหารอย่างนี้ และบริบูรณ์อย่างนี้

ความยินดีในภพ ในชาติ จะต้องมิต่อไป ตราบใดที่ อวิชชาที่บริบูรณ์ ย่อมยังภวตัณหาให้บริบูรณ์

อวิชชา คือ การไม่รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น การที่จะไปเพียร
จงใจตั้งต้นทำอะไรก็ตาม โดยที่ไม่รู้ว่าสติเป็นอนัตตา และสติปัฏฐานนั้นจะต้องเกิดขึ้น
ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ตามปกติ

ขณะนี้กำลังเห็น รู้จริงหรือยังในสภาพธรรมที่กำลังเห็นอยู่ ถ้ายังไม่รู้ ก็เป็น
อวิชชา เมื่อยังมีความปรารถนา ความต้องการในภพชาติอยู่ ไม่สามารถที่จะละคลาย
ความต้องการในภพชาติด้วยความไม่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้เลย

ขอให้ท่านเป็นผู้ตรงว่า ปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏหรือไม่
ถ้าไม่รู้ ก็ไม่ใช่หนทางที่ถูกต้อง ที่จะละความไม่รู้ เพราะฉะนั้น การเจริญอบรม
อย่างไร ที่จะทำให้สามารถเริ่มรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดหยาดตกลงเปื้อนบนภูเขา เมื่อ
ฝนตกหนัก ๆ อยู่ น้ำนั้นไหลไปตามที่ลุ่ม ย่อมยังชอกเขา ลำธาร และห้วยให้เต็ม
ชอกเขา ลำธาร และห้วยที่เต็ม ย่อมยังหนองให้เต็ม หนองที่เต็ม ย่อมยังบึงให้เต็ม
บึงที่เต็ม ย่อมยังแม่น้ำน้อยให้เต็ม แม่น้ำน้อยที่เต็ม ย่อมยังแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำ
ใหญ่ที่เต็ม ย่อมยังมหาสมุทรสาครให้เต็ม มหาสมุทรสาครนี้ มีอาหารอย่างนี้ และ
เต็มเปี่ยมอย่างนี้ แม้ฉันใด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การไม่คบสัตบุรุษที่บริบูรณ์ ย่อมยังการไม่พึงสัทธิธรรมให้
บริบูรณ์ ... อวิชชาที่บริบูรณ์ย่อมยังภวตัณหาให้บริบูรณ์ ภวตัณหา มีอาหารอย่างนี้
และบริบูรณ์อย่างนี้ ฉะนั้นเหมือนกัน

ท่านผู้ฟังเห็นประโยชน์ของการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรมสูตรนี้ใหม่
หรือว่าไม่เห็นจะมีประโยชน์อะไรเลย แต่ความจริงแล้ว พระองค์ทรงชี้ให้เห็นถึงความ
ละเอียดของทั้งอวิชชาและวิชชาว่า อวิชชาก็ละเอียด เต็มไปหมดทั้งทางตา ทางหู
ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าไม่อาศัยการมีศรัทธา การพึงสัทธิธรรม การ
พิจารณาโดยแยบคาย ก็ไม่สามารถที่จะมีอาหารให้สติเกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของ
สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงได้

เพราะฉะนั้น การที่สติจะเกิด ไม่ใช่ว่าจงใจจะให้สติเกิด สติก็เกิด แต่ต้องอาศัยอาหารของการที่สติจะเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้น

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสถึงอาหารของวิขาและวิมุตติ ซึ่งท่านผู้ฟังควรที่จะทราบว่า วิขา ความรู้แจ้ง และวิมุตติ การหลุดพ้นจากอวิชชานั้น จะเกิดมีได้อย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าววิขาและวิมุตติว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของวิขาและวิมุตติ ควรกล่าวว่า โพชฌงค์ ๗

คำว่า โพชฌงค์ ท่านผู้ฟังคงจะได้ยินบ่อย คือ องค์ของการตรัสรู้ ท่านที่ศึกษาเรื่องของการเจริญสมถภาวนา ก็ทราบว่า การที่จะให้จิตสงบ ละนิวรณ์ธรรม คือธรรมที่เป็นนิวรณ์ได้นั้น ต้องอาศัยองค์ธรรมซึ่งได้แก่ วิตก วิจาร์ ปีติ สุข เอกัคคตา เพื่อให้จิตมั่นคงเป็นสมาธิถึงขั้นอุปนาทที่เป็นปฐมฌาน

ฉนใด การที่จะให้ปัญญาารู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็จะต้องอาศัยองค์ของการตรัสรู้ คือ โพชฌงค์ ๗ ซึ่งจะขาดสติไม่ได้ และที่จะใช้คำว่าโพชฌงค์ได้หมายความว่าถึงโพชฌงค์ทั้ง ๗ นั้น ก็ต้องเป็นสภาพธรรมที่มีสติสัมปยุตต์ด้วยวิปัสสนาหมายความว่า เป็นวิปัสสนาญาณ

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

แม้โพชฌงค์ ๗ เราก็ก้าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของโพชฌงค์ ๗ ควรกล่าวว่า สติปัฏฐาน ๔

เพราะฉะนั้น สติปัฏฐานเป็นเหตุที่จะต้องอบรม ที่จะต้องเจริญ เพื่อให้ปัญญาเกิดขึ้นรู้แจ้งสภาพธรรม แต่ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ไม่ระลึก ไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรม โพชฌงค์ก็ย่อมมีไม่ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

แม้สติปัฏฐาน ๔ เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ท่านที่เข้าใจเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานแล้ว บางครั้งสติเกิด บางครั้งสติไม่เกิด บางวันสติอาจจะเกิดบ่อย บางวันสติเกิดน้อย ที่เป็นอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

แม้สติปัฏฐาน ๔ เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของสติปัฏฐาน ๔ ควรกล่าวว่า สุขจิต ๓

แม้สุขจิต ๓ เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของสุขจิต ๓ ควรกล่าวว่า การสำรวมอินทรีย์

ถ้ามีการสำรวม มีการระวังทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่จะระลึกรู้สภาพของธรรมที่เกิด ในขณะที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ก็จะเป็นเหตุให้เกิดสุขจิต ไม่ใช่ทุกข์จิต

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

แม้การสำรวมอินทรีย์ เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของการสำรวมอินทรีย์ ควรกล่าวว่า สติสัมปชัญญะ

ท่านผู้ฟังชินกับคำว่า สติสัมปชัญญะ และเข้าใจความหมายโดยทั่วไปด้วยว่า สติสัมปชัญญะหมายความว่าสติสัมปชัญญะเป็นปกติ ตามปกติ ไม่ใช่ไปทำให้เกิดปกติ นั้น ๆ อยู่ ก็เข้าใจว่าตัวลอยขึ้นไป อย่างนั้นไม่แสดงว่าเป็นสติสัมปชัญญะ

แต่สติสัมปชัญญะ กำลังนั่งอยู่ตามปกติ จะคิด จะนึก จะเห็น จะได้ยิน ไม่คลาดเคลื่อนไปจากสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติ และรู้สึกตัวในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ได้บิดเบือนให้สภาพธรรมกลับกลายเป็นอย่างอื่น เช่น กำลังนั่งอยู่ จะให้คิดเหมือนกับว่าลอยขึ้นไป อย่างนั้นไม่ใช่สติสัมปชัญญะ สติสัมปชัญญะต้องเป็นการรู้สึกตัวตามปกติ ในสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

แม้สติสัมปชัญญะ เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของสติสัมปชัญญะ ควรกล่าวว่า การทำไว้ในใจโดยแยบคาย

ถ้าเข้าใจเรื่องการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน คือ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตรงตามลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ ถ้าเข้าใจอย่างนี้ จะไปทำบิดเบือนให้เป็นอย่างอื่นขึ้นมากลบ หรือปิดบังไม่ให้เห็นสภาพธรรมที่เกิดและปรากฏในขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริงไหม

กำลังเห็นขณะนี้จริงอย่างไร ระลึกรู้ตามธรรมดา ตามปกติ ในขณะที่กำลังเห็นอย่างนี้ คือ การพิจารณาโดยแยบคาย ซึ่งเป็นอาหารของสติสัมปชัญญะ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

แม้การทำไว้ในใจโดยแยบคาย เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของการทำไว้ในใจโดยแยบคาย ควรกล่าวว่า ศรัทธา

แม้ศรัทธา เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของศรัทธา ควรกล่าวว่า การฟังสัทธรรม

ท่านผู้ฟังมีศรัทธาที่จะระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ หรือว่าไม่ต้องการจะรู้ในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ นี่เป็นเครื่องแสดงว่า ท่านมีศรัทธาหรือยัง ถ้ามีศรัทธา ปกติทางกาย อ่อนแข็ง เย็นร้อน ของจริงที่กำลังปรากฏ มีศรัทธาที่จะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ที่เป็นปรมาัตถธรรม ในขณะนั้นชื่อว่า มีศรัทธา แต่ถ้าเห็นเป็นอย่างอื่น เข้าใจเป็นอย่างอื่น คิดเป็นอย่างอื่น ที่จะไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ชื่อว่า มีศรัทธาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังจะตรวจสอบได้โดยละเอียดถึงอาหารของสภาพธรรมทั้งหลายที่เป็นอนัตตา ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า แม้ศรัทธา เราก็กล่าวว่า

มีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร ก็อะไรเป็นอาหารของศรัทธา ควรกล่าวว่า การฟัง
สังฆธรรม

ที่กำลังฟังอยู่ คือ ตัณหาสูตร ที่พระผู้พระภาคตรัสแก่พระภิกษุทั้งหลาย เป็น
สังฆธรรม หรือมิใช่สังฆธรรม เพราะเหตุว่าถ้าไม่อาศัยการฟัง ก็อาจจะเข้าใจอาหารของ
ธรรมทั้งหลายเป็นอย่างอื่นไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

แม้การฟังสังฆธรรม เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร

ก็อะไรเป็นอาหารของการฟังสังฆธรรม ควรกล่าวว่า การคบหาสัปปุรุษ

สัปปุรุษที่ยิ่งกว่าสัปปุรุษ คือ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้
ทรงพระมหากุณาแสดงธรรมโดยละเอียด เพราะฉะนั้น ถ้าท่านฟังธรรมที่พระผู้มี-
พระภาคทรงแสดง ก็ถือว่าเป็นผู้ที่คบหาสัปปุรุษ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้

การคบสัปปุรุษที่บริบูรณ์ ย่อมยังการฟังสังฆธรรมให้บริบูรณ์

การฟังสังฆธรรมที่บริบูรณ์ ย่อมยังการทำไว้ในใจโดยแยบคายให้บริบูรณ์

การทำไว้ในใจโดยแยบคายที่บริบูรณ์ ย่อมยังสติสัมปชัญญะให้บริบูรณ์

สติสัมปชัญญะที่บริบูรณ์ ย่อมยังการสำรวมอินทรียให้บริบูรณ์

การสำรวมอินทรียที่บริบูรณ์ ย่อมยังสุจิริต ๓ ให้บริบูรณ์

สุจิริต ๓ ที่บริบูรณ์ ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์

สติปัฏฐาน ๔ ที่บริบูรณ์ ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์

โพชฌงค์ ๗ ที่บริบูรณ์ ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์

วิชชาและวิมุตตินี้ มีอาหารอย่างนี้ และบริบูรณ์อย่างนี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดหยาดตกลงเปื้องบนภูเข เมื่อ
ฝนตกหนัก ๆ อยู่ น้ำนั้นไหลไปตามที่ลุ่ม ย่อมยังชอกเขา ลำธาร และห้วยให้เต็ม
ชอกเขา ลำธาร และห้วยที่เต็ม ย่อมยังหนองให้เต็ม หนองที่เต็ม ย่อมยังบึงให้เต็ม

บึงที่เต็ม ย่อมยังแม่น้ำน้อยให้เต็ม แม่น้ำน้อยที่เต็ม ย่อมยังแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่ที่เต็ม ย่อมยังมหาสมุทรสาครให้เต็ม มหาสมุทรสาครนี้ มีอาหารอย่างนี้ และเต็มเปี่ยมอย่างนี้ แม่น้ำใด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การคบสัปปุรุษที่บริบูรณ์ ย่อมยังการพึงสัทธรรมให้บริบูรณ์ ฯลฯ โพชฌงค์ ๗ ที่บริบูรณ์ ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ วิชาและวิมุตตินี้ มีอาหารอย่างนี้ และบริบูรณ์อย่างนี้ ฉะนั้นเหมือนกันแล

จบต้นหาสูตรที่ ๒

ท่านผู้ฟังเห็นว่าเป็นการเจริญเหตุหรือเปล่า

ผล คือ มหาสมุทรสาครจะเต็มได้เพราะอะไร ถ้าฝนไม่ตกหนัก ๆ น้ำจะไหลไปตามที่ลุ่มใหม่ จะยังชอกเขา ลำธาร และห้วยให้เต็มได้ไหม และถ้าชอกเขา ลำธาร และห้วยไม่เต็ม หนองไม่เต็ม บึงไม่เต็ม แม่น้ำน้อยไม่เต็ม แม่น้ำใหญ่ไม่เต็ม ก็ย่อมไม่มีมหาสมุทรสาคร

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น จะต้องอบรมเจริญเหตุเป็นลำดับ ซึ่งแล้วแต่ว่า ท่านยังขาดความเข้าใจขั้นใดอยู่ ท่านก็ต้องให้มีอาหารของปัจจัยขั้นนั้น เพื่อที่จะได้ยังธรรมขั้นนั้นให้เกิดขึ้น มิฉะนั้น ท่านก็เพียงปรารถนาผล แต่ไม่ทราบว่าจะผลเช่นนั้นจะเกิดขึ้นได้เพราะมีเหตุอย่างไร

๓๗๗

ถ. การเจริญสติปัฏฐานจะตั้งต้นอย่างไร ผมขอเปรียบเทียบอย่างนี้
เจ้าหน้าที่ดับเพลิงซึ่งเขาประจำอยู่ตามสถานี่ดับเพลิงต่าง ๆ นั้น เขาสามารถจะรู้ได้
ไหมว่า ในกรุงเทพมหานครนี้ เพลิงจะเกิดใหม่ที่ไหน เมื่อไร เขาไม่รู้เลย แต่เขาก็
ประจำหน้าที่เขาอยู่อย่างนั้น เมื่อเพลิงเกิดขึ้นแล้ว มีผู้แจ้งมาว่า เดี่ยวนี้เพลิงเกิดที่นั่น
เจ้าหน้าที่เหล่านั้นจะบอกว่า เดี่ยวก่อน เวลานี้ไม่ใช่เวลาไปดับเพลิง เขาจะพูดอย่างนี้
หรือเปล่า หรือว่าต้องไปสู่ที่โนนเสียก่อน ต้องไปตั้งต้นที่โนนเสียก่อน จึงจะมาดับเพลิง
ที่นี่ เขาจะทำอย่างนี้หรือเปล่า เขาคงไม่ทำอย่างนี้แน่ เขาก็พร้อมเพรียงกันไปสู่
จุดหมายที่เพลิงเกิดขึ้นนั่นเอง

ผู้เจริญสตินี้ก็เช่นเดียวกัน กิเลส ไฟ คือ โลภะ โทสะ โมหะซ้ำเติมเราอยู่
ตลอด ไม่บอกเวลา ไม่บอกสถานที่ นั่งอยู่ไม่ว่าที่ไหน ๆ ผู้ที่เจริญสติมีความประสงค์
จะกำจัดกิเลส ดับไฟนี้เสียหน่อย จะบอกว่า เวลาเวลานี้ยังไม่ควรดับไฟ จะดับไฟต้อง
ไปตั้งต้นที่สถานที่โนนก่อนจึงจะดับไฟได้ อย่างนี้จะเป็นการเหมาะสมหรือ เป็นความ
สมควรหรือ ขอให้ท่านพิจารณา

เดี๋ยวนี้ท่านทั้งหลายนั่งอยู่ที่นี้ ไฟเกิดอยู่ตลอดเวลา แต่ท่านบอกว่า เวลานี้ยัง
ดับไม่ได้หรอก ต้องไปโนน ไปสำนักไหนก็แล้วแต่ ไปดับเอาที่โนน แต่ไฟนี้จะทำ
อย่างไร มันเกิดแล้ว เหตุกับผลตรงกันหรือเปล่า ไฟเกิดเดี๋ยวนี้ แต่เราบอกว่ารอเวลา
โนนเถอะจึงค่อยดับ หรือรอไปสู่สถานที่โนนก่อนจึงจะดับ อย่างนี้ไม่ถูกแน่เชียว

เดี๋ยวนี้ไฟอะไรเกิดขึ้นมา เราก็ดับอย่างนั้น เราพยายามเจริญสติให้รู้ไฟ
เกิดขึ้นแล้วนะ เราก็พยายามดับไป จะดับสนิท หรือไม่สนิทแค่ไหน ก็เรื่องของเรา
สุดแล้วแต่ ยิ่งเจริญมากเท่าไร ไฟก็มีโอกาสจะดับสนิทได้เมื่อนั้น ที่พูดว่า ยังไม่ใช่
กาลที่จะดับ อย่างนี้ไม่ถูกแน่ หรือว่าไม่ใช่สถานที่ที่ควรจะดับไฟ อย่างนี้ก็ไม่ถูกอีก
เหมือนกัน

สำหรับเรื่องของสำนัก สำนักคืออะไร สำนักคือที่อยู่อาศัย ตรงไหนก็ได้ อย่างเช่น ไปสู่สำนักพระพุทธองค์ บางทีพระพุทธองค์ท่านประทับอยู่ได้ต้นไม้ ตรงนั้นก็เป็นสำนักของพระพุทธองค์ บางทีประทับอยู่ในวิหาร นั่นก็เป็นสำนักของพระพุทธองค์ ที่ไหนที่เป็นสำนักก็ที่นั่นแหละ ใช้ได้ทั้งนั้น เดียวนี้เรานั่งอยู่นี่ก็เป็นสำนัก แต่ละคน ๆ นี้ก็คือสำนัก

ทีนี้คำว่า ปฏิบัติ เข้ามาพัวพันอยู่ด้วย เช่น สำนักปฏิบัติ เพราะฉะนั้น กลายเป็นว่า ที่อื่นไม่สามารถจะกำจัดพวกไฟต่าง ๆ เหล่านี้ได้ ต้องไปสู่สำนักนั้น ใช้คำว่าปฏิบัติ เลยเข้าใจไขว้เขวว่า สถานที่นี้จะกำจัดกิเลสได้ ที่อื่นกำจัดไม่ได้ เป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนอย่างยิ่ง ซึ่งไม่ควรจะมีอยู่ในจิตใจของผู้ที่เจริญสติด้วย

อีกประการหนึ่ง เคยมีผู้ถามอาจารย์ว่า ไม่เห็นพระผู้มีพระภาคบัญญัติห้ามไว้ ที่ไหนว่า ไม่ให้ไปที่สำนักปฏิบัติ ในพระไตรปิฎกก็ไม่มีพูดไว้ว่า ห้ามอย่างโน้นอย่างนี้ ผมเห็นว่า พระพุทธองค์ทรงเป็นสัพพัญญู จะไปห้ามอย่างไร ใครจะอยู่ที่ไหนก็อยู่ ถ้าวัดร้างว่าอย่าไปที่นั่นที่นี่ ก็ไม่ใช่สัพพัญญู สัพพัญญูนี้ทรงรู้แจ้งหมด ทรงทราบชัดอยู่ แล้วว่ากิเลสเกิดที่ไหนก็ควรดับที่นั่น ไม่ใช่ว่าเกิดตรงนี้แล้วรอเวลา เมื่อไปที่โน้นจึงจะดับ พระผู้มีพระภาคไม่ทรงบัญญัติอย่างนี้แน่นอน

ผมเรียนมาให้ทราบแค่นี้

สุ. ท่านผู้ฟังคงจะชินหูกับคำว่า มีกิเลสที่ไหน หรือกิเลสอยู่ที่ไหน เกิดที่ไหน ก็ต้องรู้ ก็ต้องละที่นั่น เพราะฉะนั้น ขณะนี้ทางตามีกิเลส คือ ความไม่รู้ในลักษณะของเห็น และสิ่งที่ปรากฏทางตาอยู่หรือเปล่า ปัญญาสามารถที่จะสมบุรณ์ ประจักษ์ในความเป็นนามธรรมที่ไม่ใช่รูปธรรม ไม่ปะปนกับรูปธรรม ประจักษ์ในลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นรูปไม่ใช่นามทางมนทวาร ชัดเจน ถูกต้องแล้วหรือยัง

ถ้ายังไม่ประจักษ์ กิเลสอยู่ที่ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สติก็ต้องเกิดเพื่อให้ปัญญารู้ชัดในสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้โผฏฐัพพะ กำลังคิดนึก เป็นสุข เป็นทุกข์ต่าง ๆ

สำหรับข้ออุปมาที่ว่า ควรดับกิเลสประดุจไฟไหม้บนศีรษะทีเดียว

ถ้าจะให้ซาบซึ้งในอรรถนั้น ต้องทราบว่า ความไม่รู้ที่กำลังมี คือ ไฟที่กำลังไหม้อยู่แล้วในขณะนี้ เพราะฉะนั้น ต้องดับเดี๋ยวนี้ ถ้าจะคอยไปสู่อื่น ก็ไม่ตรงกับที่ทรงอุปมาไว้ว่า การเจริญสติปัฏฐาน การอบรมเจริญปัญญา นั้น ควรจะเปรียบเสมือนกับการดับไฟที่กำลังไหม้ศีรษะ

เดี๋ยวนี้กำลังไหม้ด้วยอวิชชา สติที่เกิดขึ้นในขณะนี้จึงจะเป็นการละ เป็นการดับไฟที่กำลังไหม้อยู่ ไม่ใช่รอไว้ ไหม้ก็ไหม้ไป คอยไป จะไปดับที่อื่น

โดยมากที่ท่านผู้ฟังป่วน ป่วนเร เต็มไปด้วยความคลงแคลงใจ สงสัยในการเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เพราะว่าท่านหวังที่จะบรรลุความเป็นพระโสดาบันในปัจจุบันชาตินี้ หรือมิฉะนั้น เมื่อไม่สามารถจะสมหวังได้ ท่านก็หวังญาณหนึ่งญาณใด ตั้งแต่ญาณสูงลงไป จนกระทั่งถึงญาณต้น ๆ

นี่เป็นลักษณะของความหวัง แต่ไม่ใช่เหตุที่จะให้ปัญญารู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ท่านผู้ฟังจะทราบได้อย่างไรว่า ท่านจะเป็นพระโสดาบันในปัจจุบันชาตินี้หรือเปล่า ท่านที่ไม่เจริญสติปัฏฐานเลยก็หมดหวัง คือ รู้แน่นอนอย่างไร ๆ ก็ไม่เป็น แต่ท่านที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน หวังได้ไหม

ถ. รู้ทุกข์ ละสมุทัย บางทีรู้ สมมติว่า มีผัสสะมากระทบ ถ้าเราไม่เผือกก็รู้ว่า นี่ทุกข์สัจมาแล้ว ถ้าเผือกก็ไปรีบเสียก่อนรู้ ตอนนี้สติยังไม่สมบูรณ์ คือพยายามจะทำให้สติสมบูรณ์อยู่เสมอ แต่ยังขัดข้อง อย่างนี้เรียกว่าปฏิบัติเข้ามรรคหรือยัง

สุ. รู้ขั้นไหนจึงจะละสมุทัย ต้องขั้นวิปัสสนาญาณที่ประจักษ์ในภังคญาณแล้ว จึงจะเริ่มปหานปริณญา เพราะฉะนั้น เวลาที่เกิดความรู้สึกแทรกขึ้นมาว่า เป็นทุกข์สัจ นั่นไม่ใช่การรู้ลักษณะของรูปที่ไม่ใช่นามธรรม และไม่ใช่การรู้ลักษณะของนามธรรมที่ไม่ใช่รูปธรรม ต้องสังเกต สำเนียงก จนเป็นความเริ่มรู้ในลักษณะที่เป็นสภาพรู้ตามปกติ และในลักษณะที่ไม่ใช่สภาพรู้ตามปกติ ทีละเล็กทีละน้อย

แม้แต่การนึกแทรกขึ้นมาว่าเป็นทุกขสัจ ขณะนั้นสติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของรูป ไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของนาม แต่เป็นการคิดนึกที่เกิดแทรกขึ้น และสติก็ไม่ได้รู้ว่า แม้ความคิดนึกนั้นก็แค่เพียงนามธรรม เป็นลักษณะที่คิดเท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานจึงต้องละเอียด และเข้าใจด้วยว่า ปัญญา รู้จริง ๆ ในลักษณะของนามธรรมหรือเปล่า รู้จริง ๆ ในลักษณะของรูปธรรมหรือเปล่า อย่าเพียงแต่นึกว่า ลักษณะนั้นเป็นนาม ลักษณะนี้เป็นรูป นั่นเป็นความนึก ไม่ใช่เป็นการสำเนียงจันฐในธาคูฐ ในสภาพรู้ ในธรรมที่กำลังรู้ว่าไม่ใช่รูปธรรม แต่เป็นสภาพรู้ ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง ต้องละเอียดมากจริง ๆ

ไม่ต้องห่วงเรื่องละ เพราะเหตุว่าขณะที่ปัญญาเริ่มสำเนียง รู้ในลักษณะของนาม ในลักษณะของรูป ก็ละความไม่รู้ในลักษณะของนามรูปที่เคยรวมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ทีละเล็กทีละน้อย แต่ความรู้ที่จะถึงขั้นปหานจริง ๆ ที่จะละจริง ๆ ปัญญาต้องเป็นวิปัสสนาขั้นสูงทีเดียว จึงจะสามารถเป็นปหานปริณญาได้จริง ๆ

ถ. ขณะที่กำลังฟังรายการแนวทางเจริญวิปัสสนา สติเกิดบ่อย แต่เวลาที่ดูโทรทัศน์สติดันน้อย อยากทราบว่า เป็นการจงใจที่จะให้สติเกิดหรือเปล่า ในขณะที่กำลังฟังเรื่องแนวทางเจริญวิปัสสนา

สุ. ถ้าไม่ฟัง มักจะหลงลืมสติ บังคับไม่ได้ ถ้าจงใจก็บังคับได้ว่า กำลังดูโทรทัศน์ให้สติเกิด นั่นจึงเรียกว่าจงใจ แต่นั่นรู้ว่า ถ้าได้ฟังธรรมเรื่องของการเจริญ สติปัฏฐานจะเป็นปัจจัยให้สติเกิด เพราะฉะนั้น ได้ฟังบ้าง ได้อ่านบ้าง ได้สนทนาธรรมบ้าง เป็นปัจจัยให้สติเกิด

สำหรับอาหาร หรือปัจจัยของธรรมทั้งหลายนี้มีทั่วไปในพระไตรปิฎก ใน **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต อภิภูมสูตร** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๑๐ ประการนี้ เป็นธรรมอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชอบใจ หาได้ยากในโลก ๑๐ ประการเป็นไฉน คือ โภคสมบัติ ๑ วรรณะ ๑

ความไม่มีโรค ๑ คีล ๑ พรหมจรรย์ ๑ มิตร ๑ ความเป็นพหูสูตร ๑ ปัญญา ๑
ธรรม ๑ สัตว์ทั้งหลาย ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๑๐ ประการนี้แล เป็นธรรมอันน่าปรารถนา น่าใคร่
น่าชอบใจ หาได้ยากในโลก

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมที่เป็นอันตรายแก่ธรรม ๑๐ ประการ
นี้ และได้ทรงแสดงธรรม ๑๐ ประการที่เป็นอาหารของธรรม ๑๐ ประการนี้ ซึ่งมี
ข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๑๐ ประการ เป็นอาหารของธรรม ๑๐ ประการนี้
แล ซึ่งเป็นธรรมอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชอบใจ หาได้ยากในโลก คือ

ความไม่เกียจคร้าน ความขยันหมั่นเพียร เป็นอาหารของโมคสมบัติ

การประดับ การตกแต่งร่างกาย เป็นอาหารของวรรณะ

การทำสิ่งที่สบาย เป็นอาหารของความไม่มีโรค

ความเป็นผู้มีมิตรดี เป็นอาหารของคีลทั้งหลาย

การสำรวมอินทรีย์ เป็นอาหารของพรหมจรรย์

การไม่แก่งกล่าวให้คลาดจากความจริง เป็นอาหารของมิตรทั้งหลาย

การกระทำการสาธยาย เป็นอาหารของความเป็นพหูสูตร

การฟังด้วยดี การสอบถาม เป็นอาหารของปัญญา

การประกอบความเพียร การพิจารณา เป็นอาหารของธรรมทั้งหลาย

การปฏิบัติชอบ เป็นอาหารของสัตว์ทั้งหลาย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๑๐ ประการนี้ เป็นอาหารของธรรม ๑๐ ประการนี้
แล ซึ่งเป็นธรรมอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชอบใจ หาได้ยากในโลก

เป็นพระสูตรสั้น มีประโยชน์ใหม่ เช่นข้อความที่ว่า ความเป็นผู้มีมิตรดีเป็น
อาหารของคีลทั้งหลาย

ถ้าท่านคบหาสมาคมกับคนดี ย่อมมีผู้ที่ชักนำ ชักจูงให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่ง
ดี แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่คบหาสมาคมกับผู้ที่มีความประพฤติชั่ว ท่านก็ย่อมจะถูกชักจูง

โน้มเอียงไปในทางชั่ว ที่ละเล็กทีละน้อย ฉันทิใด แม้ความเห็นที่จะถูกหรือจะผิด ก็ขึ้นอยู่กับ การคบหาสมาคมเช่นเดียวกัน ถ้าท่านคบหาสมาคมกับคนที่มีความเห็นผิด โนมเอียงไปในทางความเห็นผิด ขาดการพิจารณาไตร่ตรองโดยแยบคาย ท่านก็ ย่อมจะคล้อยตาม โนมเอียงไปในความเห็นผิดนั้น แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่คบหาสมาคมกับผู้ ที่มีความเห็นถูก ท่านก็จะได้รับการชักจูง โนมเอียงไปในทางที่จะเป็นผู้ที่ละเอียด และ เป็นผู้ที่พิจารณาคล้อยตามคลองของธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นความเห็นถูกด้วย

ข้อความที่ว่า การไม่แกลังกล่าวให้คลาดจากความจริง เป็นอาหารของมิตร ทั้งหลาย นี่เป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับมิตร คือ กัลยาณมิตร ซึ่งท่านจะขาดไม่ได้เลย ตราบใดที่ยังมีชีวิตอยู่ ก็จะต้องมีมิตร และควรที่จะทราบด้วยว่า ผู้ที่เป็นมิตรนั้นควร จะกระทำการใด แม้แต่ในความเป็นกัลยาณมิตรในธรรม คือ การไม่แกลังกล่าว ให้คลาดจากความจริง

นี่เป็นสิ่งที่ท่านจะได้ทราบว่า ใครเป็นมิตรจริง หรือว่าไม่ใช่มิตรจริง ธรรมเป็น อย่างไร มีเหตุมีผลอย่างไร ที่ว่า ไม่แกลังกล่าวให้คลาดจากความจริงนั้น ท่าน พิจารณาได้ ตรวจสอบได้กับพระธรรมวินัย และสภาพธรรมตามความเป็นจริงด้วย ท่านจะได้ทราบว่า ท่านฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่าน ฟังธรรมของสัปบุรุษ หรือว่าธรรมที่ท่านได้ฟังนั้น ไม่ใช่ธรรมของสัปบุรุษ ไม่ใช่ธรรมที่ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง

สำหรับในสูตรอื่น ก็มีข้อความที่กล่าวถึงปัจจัยของความเห็นถูก คือ สัมมาทิฏฐิว่า เกิดขึ้นได้อย่างไร ใน มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ มหาเวทลลสูตร มีข้อความว่า

ณ พระวิหารเชตวัน ท่านพระมหาโกฏฐิเกได้ถามธรรมกับท่านพระสารีบุตรว่า ธรรมประการนั้น ๆ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าอย่างไร

เพราะฉะนั้น แม้แต่พระสาวกที่ท่านสนทนากัน ท่านก็สนทนาว่า ธรรมข้อนั้น ประการนั้น พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าอย่างไร

ข้อ ๔๙๗ มีข้อความว่า

ท่านพระโกฏฐิเกถามว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ก็ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฏฐิมีเท่าไร

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า

ธรรม ๒ ประการ คือ ความได้สดับแต่บุคคลอื่น ๑ ความทำในใจโดยแยก
กาย ๑ (คือ การพิจารณาโดยแยกกาย) เป็นปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฏฐิ

ธรรม ๒ ประการนี้แล เป็นปัจจัยแห่งความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฏฐิ

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า สัมมาทิฏฐิซึ่งเป็นความเห็นถูกนั้น ย่อมต้องอาศัยปัจจัย
คือ ความได้สดับแต่บุคคลอื่นด้วย และการพิจารณาโดยแยกกายของตนเองด้วย

ข้อความต่อไปมีว่า

ท่านพระมหาโกฏฐิเกถามว่า

สัมมาทิฏฐิ มีเจโตวิมุตติเป็นผล และมีผลคือเจโตวิมุตติเป็นอนิสงส์ด้วย
มีปัญญาวิมุตติเป็นผล และมีผลคือปัญญาวิมุตติเป็นอนิสงส์ด้วย อันองค์ธรรมเท่าไร
อนุเคราะห์แล้ว

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า

สัมมาทิฏฐิ มีเจโตวิมุตติเป็นผล และมีผลคือเจโตวิมุตติเป็นอนิสงส์ด้วย
มีปัญญาวิมุตติเป็นผล และมีผลคือปัญญาวิมุตติเป็นอนิสงส์ด้วย อันองค์ธรรม ๕
ประการอนุเคราะห์แล้ว คือ สัมมาทิฏฐิอันศีลอนุเคราะห์แล้ว ๑ อันสุตะอนุเคราะห์
แล้ว ๑ อันสากัจฉาอนุเคราะห์แล้ว ๑ อันสมณะอนุเคราะห์แล้ว ๑ อันวิปัสสนา
อนุเคราะห์แล้ว ๑

สัมมาทิฏฐิ มีเจโตวิมุตติเป็นผล และมีผลคือเจโตวิมุตติเป็นอนิสงส์ด้วย
มีปัญญาวิมุตติเป็นผล และมีผลคือปัญญาวิมุตติเป็นอนิสงส์ด้วย อันองค์ธรรม ๕
ประการนี้แล อนุเคราะห์แล้ว

๓๗๘

ข้อความที่ว่า สัมมาทิฏฐิอันศีลอนุเคราะห์แล้ว

ในมรรคมีองค์ ๘ ในเจตสิกทั้ง ๘ นั้น มีทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ถ้าเข้าใจอย่างนี้ ท่านก็จะเข้าใจเรื่องของเจตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ และสัมมาทิฏฐิ ที่ว่าความเห็นถูกต้องที่จะเกิดขึ้น อันศีลอนุเคราะห์แล้ว ๑ อันสุตะอนุเคราะห์แล้ว ๑ อันสากัจฉาอนุเคราะห์แล้ว ๑ อันสมณะอนุเคราะห์แล้ว ๑ อันวิปัสสนาอนุเคราะห์แล้ว ๑

สัมมาทิฏฐิที่เป็นการเจริญวิปัสสนา จะต้องเป็นในขณะที่สติระลึกแล้วปัญญาสำเนียง สังกต พิจารณา รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ้าท่านจะเจริญสมาธิที่เป็นสมถภาวนา จะมีกสิณเป็นอารมณ์ หรือว่าจะมีอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดที่จะให้จิตสงบถึงขั้นเป็นอุปปจารสมาธิ หรืออัปปนาสมาธิก็ตาม ขณะนั้นไม่ใช่สัมมาทิฏฐิในมรรคมีองค์ ๘ ที่เป็นการเจริญวิปัสสนา เพราะเหตุว่าไม่ได้รู้ในความเป็นปรมาณัตถธรรม ที่เป็นสภาพธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แม้ที่เป็นความสงบของจิต ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นเพียงการเจริญสมถภาวนา จะไม่ใช่สัมมาทิฏฐิในมรรคมีองค์ ๘ แต่ถ้าเป็นการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ในมรรคมีองค์ ๘ นั้น เป็นทั้งวิชาและจรณะ เป็นทั้งสมณะและวิปัสสนา เป็นทั้งขั้นที่ ๓ คือ ศีลขั้นที่ ๓ สมาธิขั้นที่ ๓ ปัญญาขั้นที่ ๓ เป็นทั้งสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา

ใน **สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา พระวิภังคปกรณ์** ได้แสดงไว้ด้วยว่า

ในมรรคมีองค์ ๘ สัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะ สงเคราะห์ด้วยวิชา ธรรมที่เหลือสงเคราะห์ด้วยจรณะ

สัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะ สงเคราะห์ด้วยวิปัสสนา ธรรมที่เหลือสงเคราะห์ด้วยสมณะ

ถ้าเป็นการเจริญมรรคมีองค์ ๘ ไม่ใช่เป็นความสงบที่เป็นการเจริญสมถภาวนา ซึ่งไม่รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏว่าเป็นนามธรรมและรูปธรรม แต่ในขณะที่กำลังเจริญ สตินั่นเอง สติก็ดี สมาธิก็ดี วิริยะก็ดี และธรรมองค์อื่นที่ไม่ใช่สัมมาทิฏฐิ และไม่ใช่อสังขมาสังกัปปะ สงเคราะห์ด้วยสมถะ

เพราะฉะนั้น มรรคมีองค์ ๘ นั้น พร้อมทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ทั้งสมถะและวิปัสสนา ที่ท่านจะต้องเข้าใจให้ถูกต้องด้วย

ขอกล่าวถึงเรื่องการศึกษาและปฏิบัติธรรมโดยลำดับ

มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ คณกโมคคัลลานสูตร มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปราสาทของอุบาสิกาวิสาลคามิคารมารดา ในพระวิหารบุพพาราม เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล พราหมณ์คณกโมคคัลลานะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ แล้วได้ทักทายปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านคำทักทายปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พอนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ตัวอย่างเช่น ปราสาทของมิคารมารดาหลังนี้ ย่อมปรากฏมีการศึกษาโดยลำดับ การกระทำโดยลำดับ การปฏิบัติโดยลำดับ คือ กระทั่งโครงร่างของบันไดชั้นล่าง แม้พวกพราหมณ์เหล่านี้ ก็ปรากฏมีการศึกษาโดยลำดับ การกระทำโดยลำดับ การปฏิบัติโดยลำดับ คือ ในเรื่องเล่าเรียน แม้พวกนักรบเหล่านี้ ก็ปรากฏมีการศึกษาโดยลำดับ การกระทำโดยลำดับ การปฏิบัติโดยลำดับ คือ ในเรื่องใช้อาวุธ

แม้ข้าพเจ้าผู้เป็นนักคำนวณ มีอาชีพในทางคำนวณ ก็ปรากฏมีการศึกษาโดยลำดับ การกระทำโดยลำดับ การปฏิบัติโดยลำดับ คือ ในเรื่องนับจำนวน เพราะพวกข้าพเจ้าได้ศิษย์แล้ว ให้เริ่มต้นนับอย่างนี้ว่า หนึ่ง หมวดหนึ่ง สอง หมวดสอง สาม หมวดสาม สี่ หมวดสี่ ห้า หมวดห้า หก หมวดหก เจ็ด หมวดเจ็ด แปด หมวดแปด เก้า หมวดเก้า สิบ หมวดสิบ ย่อมให้นับไปถึงจำนวนร้อย

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระองค์อาจหรือหนอ เพื่อจะบัญญัติการศึกษาโดยลำดับ การกระทำโดยลำดับ การปฏิบัติโดยลำดับ ในธรรมวินัยแบบนี้ ให้เหมือนอย่างนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ เราอาจบัญญัติการศึกษาโดยลำดับ การกระทำโดยลำดับ การปฏิบัติโดยลำดับ ในธรรมวินัยนี้ได้ เปรียบเหมือนคนฝึกม้าผู้ฉลาด ได้ม้าอาชาไนยตัวงามแล้ว เริ่มต้นทีเดียว ให้ทำสิ่งควรให้ทำในบังเหียน ต่อไปจึงให้ทำสิ่งที่ควรให้ทำยิ่ง ๆ ขึ้นไป ฉันทใด ดูกร พราหมณ์ ฉันทนั้นเหมือนกันแล ตถาคตได้บุรุษที่ควรฝึกแล้ว เริ่มต้นย่อมแนะนำอย่างนี้ว่า ดูกร ภิกษุ มาเถิดเธอจงเป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรอยู่ จงเป็นผู้เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด

ดูกร พราหมณ์ ในเมื่อภิกษุเป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรอยู่ เป็นผู้เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายแล้ว ตถาคตย่อมแนะนำเธอให้ยิ่งขึ้นไปว่า ดูกร ภิกษุ มาเถิดเธอจงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย เธอเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว จงอย่าถือเอาโดยนิमित อย่าถือเอาโดยอนุพยัญชนะ จงปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุอินทรี อันมีการเห็นรูปเป็นเหตุ ซึ่งบุคคลผู้ไม่สำรวมอยู่ พึงถูกอกุศลธรรมอันลามกคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จงรักษาจักขุอินทรี ถึงความสำรวมในจักขุอินทรีเถิด

เธอได้ยินเสียงด้วยโสตแล้ว ... เธอดมกลิ่นด้วยฆานะแล้ว ... เธอลิ้มรสด้วยชีวหาแล้ว ... เธอถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ... เธอรู้สัมผัสมารมณด้วยมโนแล้ว จงอย่าถือเอาโดยนิमित อย่าถือเอาโดยอนุพยัญชนะ จงปฏิบัติเพื่อสำรวมมโนอินทรี อันมีการรู้สัมผัสมารมณเป็นเหตุ ซึ่งบุคคลผู้ไม่สำรวมอยู่ พึงถูกอกุศลธรรมอันลามกคืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ จงรักษามโนอินทรี ถึงความสำรวมในมโนอินทรีเถิด

ถ้าเป็นผู้ที่ได้อบรมเจริญเหตุ คือ สติปัฏฐานมาแล้วในอดีต สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ทันทีที่พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทให้ไม่ให้ถือโดยนิमितและอนุพยัญชนะ และให้เป็นผู้ที่สำรวมจักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ และใจ แต่สำหรับผู้ที่มีปัญญา

ทราชม และเป็นภิกษุผู้บวชยังไม่นาน พระผู้มีพระภาคจะตรัสอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย
จงยังศีลให้บริบูรณ์

นี่เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลว่า แต่ละบุคคลนั้น ควรแก่การที่จะอบรมอินทรีย์
ของตนเองให้แก่กล้าด้วยประการใด

ข้อความในคณกโมคคัลลานสูตรยังไม่จบ แต่ขอกล่าวถึงข้อความใน
ปัญจสุทนี อรรถกถา ซึ่งมีข้อความว่า

ยาว ปจฺจิมมา โสปานกเพวรา ได้แก่ นับแต่บันไดชั้นแรก

ซึ่งพราหมณ์ก็ได้ยกตัวอย่างปราสาทของวิสาขามิคารมารดาว่า ย่อมปรากฏมี
การศึกษาโดยลำดับ การกระทำโดยลำดับ การปฏิบัติโดยลำดับ คือ กระทั่งโครงร่าง
ของบันไดชั้นล่าง

ข้อความใน **ปัญจสุทนี อรรถกถา** มีต่อไปว่า

ท่านย่อมแสดงไว้ว่า ปราสาท ๗ ชั้น ไม่มีใครสามารถทำเสร็จในวันเดียวได้
เลย แต่การกระทำตามลำดับ นับตั้งแต่แผ้วถางพื้นที่ แล้วยกเสา ไปจนถึงการเขียน
ภาพจิตรกรรม ย่อมปรากฏในปราสาทนี้

จะสร้างอะไรสักอย่างหนึ่ง ต้องเริ่มตั้งแต่การแผ้วถางที่ และยกเสาเป็นต้นไป
จนกระทั่งถึงการเขียนภาพจิตรกรรมในปราสาทนั้น เพราะฉะนั้น เรื่องของการอบรม
เจริญสติปัฏฐานไม่ใช่ตั้งต้นได้ทันที โดยไม่มีความรู้ความเข้าใจในข้อปฏิบัติอย่าง
ถูกต้อง แต่จะต้องอาศัยการศึกษาให้เข้าใจในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม
ลักษณะของสติ รู้ว่าขณะใดมีสติ ขณะใดหลงลืมสติ และศึกษา สำเนียง จนเป็น
ความรู้เพิ่มขึ้นจริง ๆ เป็นลำดับ จึงสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ไม่ใช่จะเสร็จใน
วันเดียว เพราะแม้แต่ผู้ที่เป็นพระอรหันต์ หรือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนที่จะ
ได้ตรัสรู้อริยสัจธรรม ก็จะต้องอบรมเจริญปัญญาในอดีตมาอย่างมากมายทีเดียว

ข้อความต่อไป

บอกว่า ยทิทํ อชฺฌเมเน ทํานยํมแสดงไว้ว่า แม้คัมภีร์พระเวททั้ง ๓ ก็ไม่มีใครสามารถเรียนสำเร็จในวันเดียวได้เลย แต่การเรียนไปตามลำดับเท่านั้น จึงปรากฏในการเรียนคัมภีร์พระเวททั้ง ๓ นี้

ขณะนี้เรามีนามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ รู้ทั่วทั้ง ๖ หรือยัง และเป็นไปได้ไหมที่จะรู้ทั่วทั้ง ๖ ในขณะเดียว แต่กว่าจะรู้สติจะต้องระลึกทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง

ถ้าระลึกทางตา จะให้ไปรู้นามรูปทางอื่นได้ไหม ถ้าทางตากำลังเห็น และขณะนี้ระลึก เพียรที่จะรู้ว่า ที่กำลังเห็นนี้เป็นลักษณะอาการของนามธรรมที่เป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง คือ กำลังรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ถ้าสติเกิดระลึกอย่างนี้ ความรู้ในลักษณะของนามธรรมทางตาก็จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น แต่ถ้าสติไม่เคยระลึกถึงลักษณะของนามธรรมทางหู จะให้ขณะที่กำลังระลึกถึงลักษณะของนามธรรมทางตา และก็ไปรู้ลักษณะของนามธรรมทางหูต่อ นั่นก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะฉะนั้น กว่าปัญญาจะเริ่มรู้จริง ๆ ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละทาง จะต้องอาศัยสติเกิดขึ้นระลึกถึงอบรมเจริญไป ปัญญาจึงจะสมบูรณ์ขึ้นได้

ข้อความใน **ปปัญจสูทนี อรรถกถา** ต่อไปมีว่า

ด้วยบอกว่า อิศฺสตุเถ ทํานยํมแสดงว่า แม้ในวิชาการใช้อาวุธ ที่สามารถยิงเจาะขนเนื้อทรายได้ ก็ไม่มีใครจะสามารถเรียนได้ในวันเดียว แต่การกระทำโดยลำดับในการใช้อาวุธชนิดนี้ ย่อมปรากฏขึ้นได้ ด้วยการตั้งฐานยังและการกำหนด เป็นต้น

นี่เป็นการฝึกฝนความสามารถทางกาย แต่การละกิเลสทางใจ ยากกว่ามากมายเหลือเกิน แม้ในวิชาการใช้อาวุธที่สามารถยิงเจาะขนเนื้อทรายได้ ก็ไม่มีใครจะสามารถเรียนได้ในวันเดียว เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาเป็นเรื่องละเอียดที่ต้องรู้จริง จึงจะละความไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้

ข้อความต่อไป

บทว่า สงฺขานเ ได้แก่ ด้วยการนับ พราหมณ์นั้น เมื่อแสดงการกระทำตามลำดับในการนับนั้นด้วยตนเอง จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า พวกข้าพระองค์ย่อมนับกันอย่างนี้

คำว่า เสยฺยถาปี พราหมณ์ ก็เพราะเหตุที่พวกพราหมณ์เรียนศิลปวิทยาในลัทธิภายนอกโดยประการต่าง ๆ ก็ย่อมเป็นผู้มีความเห็นผิด ก็ยังมีความเห็นผิดอยู่ ฉะนั้น ในที่นี้พระผู้มีพระภาคจึงไม่ทรงเปรียบเทียบคำสอนของพระองค์ กับลัทธิภายนอก ทรงเปรียบเทียบคำสอนของพระองค์ด้วยม้าอาชาไนยว่า เมื่อฝึกดีแล้วในเพราะเหตุอันใด ก็ไม่ก้าวล่วงแม้เพราะเหตุอันนั้น แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต ข้อนี้ฉันใด กุลบุตรผู้ปฏิบัติชอบในพระศาสนา ก็ไม่ก้าวล่วงขอบเขตแห่งศีล ฉะนั้นเหมือนกัน

ก่อนที่จะกล่าวถึงข้อความต่อไปในคณกโมคคัลลานสูตร ขอกล่าวถึงข้อความในสัมโมหวิโนทนี อรรถกถา วิภังคปกรณ์ สัมมปปธานวิภังค์ เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้เห็นสภาพธรรมจริง ๆ ที่ท่านเคยยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล และได้พอกพูนสะสมกิเลสมาหนาแน่นเพียงไร

ข้อความใน **สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา วิภังคปกรณ์ สัมมปปธานวิภังค์** เรื่องอุปปันนะ คือ การเกิดขึ้นได้ของกิเลสและขันธ

อุปปันนะ ๔ อย่าง คือ สมุททาจรูปปันนะ ๑ อารัมมณาริทธิอุปปันนะ ๑ อวิกขัมภิตูปปันนะ ๑ อสมุคฺชาวุตูปปันนะ ๑

อุปปันนะ ๔ นี้ มีหลายนัย แต่ขอกล่าวถึงเฉพาะอุปปันนะนัยที่แสดงถึงการเกิดขึ้นได้ของกิเลสและขันธ

ในอุปปันนะ ๔ อย่างเหล่านี้ กิเลสที่กำลังเป็นไปเดี๋ยวนี้นั่นแหละ ชื่อว่า สมุททาจรูปปันนะ คือ กิเลสที่เกิดขึ้นด้วยความฟุ้งซ่าน

มีไหมกิเลสอย่างนี้ ผ่านไปแล้ว ดับไปแล้ว แต่ความฟุ้งซ่านของจิตใจยังคำนึงถึงด้วยโลภะบ้าง ด้วยโทสะบ้าง ด้วยโมหะบ้าง เป็นปกติในชีวิตประจำวันหรือเปล่า แม้ไม่เห็น แม้ไม่ได้ยิน แม้ไม่ได้กลิ่น แม้ไม่ได้ลิ้มรส แต่กระนั้น กิเลสก็ยัง

เกิดขึ้นได้ แสดงให้เห็นกำลังของกิเลสว่า เกิดขึ้นได้ด้วยการระลึกถึง ด้วยความฟุ้งซ่าน คือ สมุทาจารุปันนะ กิเลสที่เกิดขึ้นด้วยความฟุ้งซ่าน ซึ่งแต่ละท่านก็จะทราบด้วยตัวของท่านเองว่า มีมาก หรือมีน้อย ในวันหนึ่ง ๆ

ถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึก ไม่รู้ว่า ขณะนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรม มีอะไรที่จะบรรเทา ละคลายกิเลสนั้นให้น้อยลงบ้างไหม ก็ไม่มี เพราะฉะนั้น ถ้าสติเกิดระลึกได้ และปัญญาารู้ ย่อมเป็นหนทางเดียวที่จะทั้งละ ทั้งคลาย ทั้งขัดเกลา ทั้งบรรเทากิเลส จนกระทั่งสามารถที่จะดับได้เป็นสมุจเฉท

อุปปันนะที่ ๒ คือ อารัมมณาทิคหิตุปปันนะ ครั้นเมื่อนิมิตในอารมณ์อันบุคคลลืมหืมตาขึ้นครั้งเดียวแล้วถือเอา ใคร ๆ ไม่ฟังกล่าวว่า จักไม่เกิดขึ้น ในขณะที่ระลึกถึงแล้ว ระลึกถึงแล้ว

ความไว ความชำนาญของกิเลส ที่ทองแดงไวเฉพาะทางตา ซึ่งถ้าท่านเข้าใจทางตาแล้ว ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็โดยนัยเดียวกัน

ข้อความที่ว่า ครั้นเมื่อนิมิตในอารมณ์อันบุคคลลืมหืมตาขึ้นครั้งเดียวแล้วถือเอา ใคร ๆ ไม่ฟังกล่าวว่า จักไม่เกิดขึ้น ในขณะที่ระลึกถึงแล้ว ระลึกถึงแล้ว

ช่วงขณะที่ลืมหืมตา เห็นนิมิตของสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นปัจจัยแล้วที่จะให้ระลึกถึงอีก แม้ในขณะที่ลืมหืมตาขึ้นมา ก็ไม่รู้ความจริงว่า สิ่งที่ปรากฏก็เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏเท่านั้น แต่ถือเอาอนิมิตในสิ่งที่เห็นเป็นวัตถุ เป็นบุคคลหนึ่งบุคคลใดก็ตาม ความยินดีพอใจก็มีในขณะที่ลืมหืมตา และเห็นนิมิตนั้น

วันหนึ่ง ๆ ลืมหืมตาก็ครั้ง กิเลสมากไหม ช่วงขณะที่เห็น กิเลสก็เกิดขึ้นได้แล้ว และเมื่อยินดีพอใจ ก็ยังเกิดซ้ำอีก ที่จะไม่ให้เกิดอีกนั้นไม่มี ในเมื่อกิเลสได้ถือเอาอนิมิตในขณะที่ลืมหืมตาขึ้น แม้เพียงครั้งเดียว ก็เกิดแล้ว

ถามว่า เพราะเหตุไร

ตอบว่า เพราะความที่อารมณ์เป็นของอันตนยึดถือเอาแล้ว

ทันทีที่เห็น ก็ติดในนิมิตในสิ่งที่เห็นทันที

ถามว่า เหมือนอะไร

ตอบว่า เหมือนการทุบต้นน้ำมันด้วยขวาน ใคร ๆ ไม่ฟังกล่าวว่า น้ำมันจักไม่ออกมาในที่ ๆ ตบทุบแล้ว ทุบแล้ว นี่ชื่อว่าอรัมมณาธิคหิตุปปันนะ คือ เกิดขึ้นเพราะถือเอาแล้วซึ่งอรัมมณ

ข้ออุปมาที่ว่า เหมือนการทุบต้นน้ำมันด้วยขวาน ใคร ๆ ไม่ฟังกล่าวว่า น้ำมันจักไม่ออกมาในที่ ๆ ตบทุบแล้ว ทุบแล้ว ความหมายว่า กิเลสอาศัยทางตา อาศัยขณะที่เห็น เพราะฉะนั้น กิเลสก็ย่อมไหลออก หรือว่าติดในอรัมมณนั้น เหมือนกับการทุบต้นน้ำมัน ซึ่งเมื่อทุบแล้ว น้ำมันต้องไหลออกมาแน่นอน เพราะฉะนั้น เมื่อกิเลสมีอยู่ในทางตา เมื่อลืมหันตาขึ้น ก็ย่อมเป็นปัจจัยให้กิเลสเกิดขึ้น

ถ้าไม่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่รู้ในขณะที่เห็นว่า สิ่งที่ปรากฏก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ไม่ปรากฏทางอื่นเลย เป็นเพียงรูปธรรมที่เพียงปรากฏทางตาให้เห็นเท่านั้นเอง

ถ้าไม่รู้ความจริงอย่างนี้ ถ้าสติไม่เกิด ไม่อบรมเจริญปัญญาให้รู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่มีทางที่จะดับกิเลสได้เลย เพราะเหตุว่าชั่วขณะที่ลืมหันตาและถือเอาอนิมิตในสิ่งที่ปรากฏ กิเลสก็เกิดขึ้นแล้ว

๓๗๑

ประการที่ ๓ คือ อวิกขัมภิตุปปันนะ ก็กิเลสที่ไม่ข่มไว้แล้วด้วยสมาบัติ ใคร ๆ ก็ไม่พึงกล่าวว่า กิเลสทั้งหลายที่ไม่ข่มไว้แล้ว จักไม่เกิดขึ้นในที่ชื่อนี้

แสดงว่ามีโอกาสของกิเลสที่จะเกิดทั้งนั้น ไม่ว่าจะลืมตาเห็น หรือว่าหูได้ยิน เสียง จมูกได้กลิ่น หรือแม้ว่าจะไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่นแล้ว แต่ก็ยังระลึกถึง ฟุ้งซ่านไปด้วยกำลังของกิเลส และถ้าไม่ข่มด้วยกำลังของสมาธิหรือสมาบัติ ใคร ๆ ก็ไม่พึงกล่าวว่า กิเลสทั้งหลายที่ไม่ข่มไว้แล้ว จักไม่เกิดขึ้นในที่ชื่อนี้ แสดงว่าเป็นโอกาสของกิเลสตลอดเวลาที่จะเกิด

ถามว่า เพราะเหตุไร

ตอบว่า เพราะความที่กิเลสเหล่านั้น อันตนมิได้ข่มไว้แล้ว

ถามว่า เหมือนอะไร

ตอบว่า ถ้าว่าบุคคลพึงทูปตันน้ำนมด้วยขวานไชร้ ใคร ๆ ไม่พึงกล่าวว่า น้ำนมไม่พึงออกมาในที่ชื่อนี้ นี่ชื่อว่าอวิกขัมภิตุปปันนะ คือ เกิดขึ้นแล้วเพราะไม่ข่มไว้

ต่อไป คือ อสมุคฺชาภูตูปปันนะ มีข้อความว่า

พึงยังคำว่า กิเลสทั้งหลายที่ยังไม่ได้เพิกถอนขึ้นด้วยมรรค ใคร ๆ ไม่พึงกล่าวว่า จักไม่เกิดขึ้น แม้แก่บุคคลผู้เกิดในภพอันเลิศ ดังนี้ ให้พิสดารโดยนัยก่อนนั้นเทียว นี่ชื่อว่าอสมุคฺชาภูตูปปันนะ

แสดงถึงความละเอียด เหนียวแน่น หนาแน่นของกิเลสว่า มากมายเพียงไร เพราะถึงแม้จะระงับกิเลสไว้ด้วยกำลังของสมาบัติ ทำให้ปฏิสนธิในภูมิของรูปพรหม หรืออรูปพรหมก็ตาม แต่ กิเลสทั้งหลายที่ยังไม่ได้เพิกถอนขึ้นด้วยมรรค ใคร ๆ ไม่พึงกล่าวว่า จักไม่เกิดขึ้น แม้แก่บุคคลผู้เกิดในภพอันเลิศ

หนีไม่พ้นเลย เพราะฉะนั้น ทางเดียวก็คือ ไม่ใช่เพียงข่มกิเลสด้วยกำลังของสมาบัติ เพราะถ้าเพียงข่มไว้ ไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉต จะเกิดในภพภูมิที่เลิศสักเท่าไรก็ตาม กิเลสก็ย่อมเกิดขึ้นกับบุคคลนั้นได้ ตราบใดที่ยังไม่ได้เพิกถอนขึ้นด้วยโลกุตตรจิต

กิเลสมากไหม ยิ่งรู้ละเอียดอย่างนี้ จะเห็นว่ามากมายจริง ๆ ซึ่งการที่จะดับได้เป็นสมุจเฉต ถ้าไม่อบรมเจริญปัญญาจริง ๆ เป็นไปไม่ได้ไหมที่จะมีหนทางอื่นที่จะดับเป็นไปไม่ได้เลย นอกจากจะเข้าใจผิด เพราะถ้าตราบใดที่ปัญญายังไม่รู้จริงในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้

ในขณะที่กำลังเห็นนี้ มีสภาพธรรม ๒ อย่าง ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ที่กำลังเห็น เป็นเพียงอาการรู้ เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุที่รู้สัณว์ณะที่กำลังปรากฏทางตา ส่วนสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาไม่ใช่ธาตุรู้ ไม่ใช่สภาพรู้ เป็นแต่เพียงลักษณะของรูปที่ปรากฏเฉพาะทางตาเท่านั้น

ทางตา ที่กำลังเห็นในขณะนี้ รู้จริงหรือยัง นี่เป็นเรื่องของทางตาที่จะต้องเป็นความรู้จริง ซึ่งเกิดขึ้นก่อนที่ปัญญาจะละคลายดับกิเลสได้ และทางหู ขณะนี้กำลังได้ยิน รู้จริงในธาตุรู้ที่กำลังรู้ คือ ได้ยินในขณะนี้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพรู้ อาการรู้ ลักษณะรู้ ซึ่งต่างกับเห็น เพราะเหตุว่าเป็นสภาพที่รู้เสียง และสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ก็เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางหูเท่านั้น รู้จริงหรือยัง หรือว่ายังมีความสงสัยอยู่มาก เพราะฉะนั้น เรื่องของการที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ที่จะประจักษ์ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ใช่เรื่องคอยโดยไม่เจริญเหตุ แต่เป็นเรื่องที่เมื่อเหตุสมควรเมื่อไรที่ผลจะเกิด ผลที่เป็นอนัตตาก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น

ข้อความต่อไปใน **คณกโมคคัลลานสูตร** มีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ ในเมื่อภิกษุเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรียทั้งหลายได้ ตถาคตย่อมแนะนำเธอให้ยิ่งขึ้นไปว่า ดูกร ภิกษุ มาเถิด เธอจงเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ คือ พึงบริโภคอาหาร พิจารณาโดยแยบคายว่า เราบริโภคมิใช่เพื่อจะเล่น มิใช่เพื่อจะมัวเมา มิใช่เพื่อจะประดับ มิใช่เพื่อจะตกแต่งร่างกายเลย บริโภคเพียงเพื่อร่างกาย

ดำรงอยู่ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อบรรเทาความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์
เท่านั้น ด้วยอุบายนี้ เราจึงป้องกันเวทนาเก่า ไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น และความ
เป็นไปแห่งชีวิต ความไม่มีโทษ ความอยู่สบายจักมีแก่เรา

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมที่เป็นชีวิตปกติธรรมดา แม้ว่าทรงโอวาทให้เป็น
ผู้รักษาศีล สำนวณอินทรีย์ แต่ชีวิตปกติไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดสามารถที่จะให้สติเกิดขึ้นได้มาก
บ่อย ๆ เนื้อ ๆ อย่างที่หวังหรือที่ต้องการ ฉะนั้น เมื่อมีสภาพธรรมที่ควรเจริญ ควร
อบรม เกื้อกูลแก่การที่จะให้สำรวมอินทรีย์ได้ พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงไว้

จะเห็นได้ว่า เรื่องของอาหาร เป็นเรื่องที่จะติดกันทุกท่าน บางท่านอาจจะ
ไม่ติดในรูปารมณฺ์ ทางตาละได้ แต่ว่าทางลิ้น ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ วัยไหน เพศ
ใดก็ตาม ยังมีการติดในรส ถ้าไม่สะสมการเจริญสติ ละคลายความยินดีในรส ให้เป็น
ผู้ที่รู้จักประมาณในโภชนะ ซึ่งการเป็นผู้ที่รู้จักประมาณในโภชนะจะป้องกันเวทนาเก่า
และไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น เป็นความอยู่สบาย เพราะว่าบางท่านพอป่วยไข้ สติก็ไม่
เกิดแล้ว ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานจนกระทั่งสติสามารถที่จะระลึก
ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ว่าทุกขเวทนานั้นจะมากน้อยเพียงใด แต่บาง
ท่านพอมีทุกขเวทนาจล้าทางกาย สติก็ไม่สามารถที่จะระลึกได้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ ในเมื่อภิกษุเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะได้ ตถาคตย่อม
แนะนำเธอให้ยิ่งขึ้นไปว่า ดูกร ภิกษุ มาเถิด เธอจะเป็นผู้ประกอบเนื้อ ๆ ซึ่งความ
เป็นผู้ตื่นอยู่ คือ จงชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอวิชชาธรรม ด้วยการเดินจงกรม และ
การนั่งตลอดวัน จงชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอวิชชาธรรม ด้วยการเดินจงกรม และ
การนั่งตลอดปฐมยามแห่งราตรี พึงเอาเท้าซ้อนเท้า มีสติรู้สึกตัว ทำความสำคัญว่า
จะลุกขึ้นไว้ในใจแล้ว สำเร็จสี่หยาโดยข้างเบื้องขวาตลอดมัชฌิมยามแห่งราตรี
จงลุกขึ้นชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอวิชชาธรรม ด้วยการเดินจงกรม และการนั่งตลอด
ปัจฉิมยามแห่งราตรีเถิด

ดูกร พราหมณ์ ในเมื่อภิกษุเป็นผู้ประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความเป็นผู้ตื่นอยู่ได้ ตถาคตย่อมแนะนำเธอให้ยิ่งขึ้นไปว่า ดูกร ภิกษุ มาเถิด เธอจงเป็นผู้ประกอบด้วย สติสัมปชัญญะ คือ ทำความรู้สึกตัวในเวลาก้าวไปและถอยกลับ ในเวลาแลดูและ เหลียวดู ในเวลางอแขนและเหยียดแขน ในเวลาทรงผ้าสังฆาฏิ บาตร และจีวร ในเวลาฉัน ดื่มน้ำ เคี้ยว และลิ้มรส ในเวลาถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ ในเวลาเดิน ยืน นั่ง นอน หลับ ตื่น พุด และนิ่งเถิด

ไม่ใช่เพียงตื่น แต่ต้องประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ ไม่ว่าจะตื่นก็ไม่งกียามก็ตาม เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะ คือ ทำความรู้สึกตัวในเวลาก้าวไปและถอยกลับ ในเวลาแลดูและเหลียวดู ในเวลางอแขนและเหยียดแขน ในเวลาทรงผ้าสังฆาฏิ บาตร และจีวร ในเวลาฉัน ดื่มน้ำ เคี้ยว และลิ้มรส ในเวลาถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ ในเวลาเดิน ยืน นั่ง นอน หลับ ตื่น พุด และนิ่งเถิด

เป็นชีวิตปกติประจำวันทั้งหมด จงเป็นผู้ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ แล้วแต่ ว่า ท่านตื่นมา ท่านกระทำกิจอย่างไร จะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน จะพุด จะนิ่ง จะคิด จะประกอบกิจการงานต่าง ๆ ก็เป็นผู้ที่ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ ในเมื่อภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะได้ ตถาคตย่อมแนะนำเธอให้ยิ่งขึ้นไปว่า ดูกร ภิกษุ มาเถิด เธอจงพอใจเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำบนภูเขา ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง และลอมฟางเถิด

ภิกษุนั้น จึงพอใจเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำบนภูเขา ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง และลอมฟาง เธอกลับจากบิณฑบาต ภายหลังเวลาอาหารแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติมั่นเฉพาะหน้า

ละอภิชฌาในโลกแล้ว มีใจปราศจากอภิชฌาอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอภิชฌาได้

ละความชั่ว คือ พยาบาทแล้ว เป็นผู้ไม่คิดไม่พยาบาท อนุเคราะห์ด้วยความ
เกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความชั่ว คือ พยาบาทได้

ละถิ่นมิตะแล้ว เป็นผู้ไม่คิดปราศจากถิ่นมิตะ มีอาโลกสัญญา มี
สติสัมปชัญญะอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถิ่นมิตะได้

ละอุทธัจจกุกกุกจะแล้ว เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบภายในอยู่ ย่อมชำระจิตให้
บริสุทธิ์จากอุทธัจจกุกกุกจะได้

ละวิจิกิจฉาแล้ว เป็นผู้ข้ามความสงสัย ไม่มีปัญหาอะไรในกุศลธรรมทั้งหลาย
อยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉาได้

เธอครั้นละนิวรณ์ ๕ ประการ อันเป็นเครื่องทำให้เศร้าหมอง ทำปัญญาให้
ถอยถาลังนี้ได้แล้ว จึงสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม เข้าปฐมฌาน มีวิตก มี
วิจาร มีปีติ และสุขเกิดแต่วิเวกอยู่

เข้าทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งใจภายใน มีความเป็นธรรมเอกผุดขึ้น เพราะ
สงบวิตกและวิจาร ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีปีติ และสุขเกิดจากสมาธิอยู่

เป็นผู้วางเฉย เพราะหน่ายปีติ มีสติสัมปชัญญะอยู่ และเสวยสุขด้วยนามกาย
เข้าตติยฌาน ที่พระอริยะเรียกเธอได้ว่าผู้วางเฉย มีสติอยู่ เป็นสุขอยู่

เข้าจตุตถฌาน อันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัส
โทมนัสก่อน ๆ ได้ มีสติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขาอยู่

ดูกร พราหมณ์ ในพวกกิษุที่ยังเป็นเสขะ ยังไม่บรรลुพระอรหัตตมรรค
ยังปรารถนาธรรมที่เกษมจากโยคะอย่างหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้อยู่ นั่น เรามีคำพร่ำสอน
เห็นปานนะ

ส่วนสำหรับภิกษุพวกที่เป็นอรหัตตขีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควร
ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนแล้วโดยลำดับ ลั่นสังโยชนในภพ
แล้ว พ้นวิเศษแล้วเพราะรู้ชอบนั้น ธรรมเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่สบายใน
ปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ

ท่านผู้ฟังจะเห็นข้อความเกี่ยวกับการเจริญธรรมของพระภิกษุ ทั้งศีล ทั้งสมาธิ
ทั้งปัญญา เพราะว่าชีวิตของพระภิกษุซึ่งเป็นสมณเพศนั้น เป็นชีวิตที่สงบ

ไม่เหมือนกับชีวิตของเพศฆราวาส ด้วยเหตุนี้ การที่จะบรรลุถึงความเป็นพระอรหันต์ ไม่ใช่เพียงการที่จะมีชีวิตอย่างฆราวาส และบรรลุเพียงโสดาบัน สกทาคามี และอนาคามีบุคคล แต่จะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงพราหมณ์สอนบรรดาพระภิกษุทั้งหลาย นั้นด้วยประการต่าง ๆ ทั้งในศีล ในสมาธิ ในฌาน และในการบรรลุคุณธรรมถึงความ เป็นพระอรหันต์ทีเดียว

ข้อความต่อไปมีว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างนี้ พราหมณ์คนกะ โมคคัลลานะได้ทูล พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

สาวกของพระโคตมผู้เจริญ อันพระโคตมผู้เจริญโอวาทสั่งสอนอยู่อย่างนี้ ย่อม ยินดีนิพพานอันมีความสำเร็จล่วงส่วน ทุกรูปที่เดียวหรือหนอ หรือว่าบางพวกก็ไม่ ยินดี

แม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะทรงโอวาทพราหมณ์ด้วยพระองค์เอง แต่แม้กระนั้น พระผู้มีพระภาคก็ตรัสตอบว่า

ดูกร พราหมณ์ สาวกของเรา อันเราโอวาทสั่งสอนอยู่อย่างนี้ บางพวกเพียง ส่วนน้อย ยินดีนิพพานอันมีความสำเร็จล่วงส่วน บางพวกก็ไม่ยินดี

คนกโมคคัลลานพราหมณ์กราบทูลว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอแล เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ในเมื่อนิพพานก็ยัง ดำรงอยู่ ทางให้นิพพานก็ยังดำรงอยู่ พระโคตมผู้เจริญผู้ชักชวนก็ยังดำรงอยู่ แต่ก็ สาวกของพระโคตมผู้เจริญ อันพระโคตมผู้เจริญโอวาทสั่งสอนอยู่อย่างนี้ บางพวก เพียงส่วนน้อย จึงยินดีนิพพานอันมีความสำเร็จล่วงส่วน บางพวกก็ไม่ยินดี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น เราจะย้อนถามท่านในเรื่องนี้ ท่านชอบใจอย่างไร พึงพยากรณ์อย่างนั้น ดูกร พราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ท่าน ขำนาถทางไปเมืองราชคฤห์มิใช่หรือ

คนกโมคคัลลานพราหมณ์กราบทูลว่า

แน่นอนพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พรหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษผู้ปรารถนาจะไปเมืองราชคฤห์ พึงมาในสำนักของท่าน เข้ามาหาท่าน แล้วพูดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าปรารถนาจะไปเมืองราชคฤห์ ขอท่านจงชี้ทางไปเมืองราชคฤห์แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด ท่านพึงบอกแก่เขาอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเริญ มาเถิด ทางนี้ไปเมืองราชคฤห์ ท่านจงไปตามทางนั้นชั่วครู่หนึ่งแล้ว จักเห็นบ้านชื่อโน้น ไปตามทางนั้นชั่วครู่หนึ่งแล้ว จักเห็นนิคมชื่อโน้น ไปตามทางนั้นชั่วครู่หนึ่งแล้ว จักเห็นสวนที่นารีนรมย์ ป่าที่นารีนรมย์ ภูมิภาคที่นารีนรมย์ สระโบกขรณีที่นารีนรมย์ของเมืองราชคฤห์ บุรุษนั้น อันท่านแนะนำพรา้งอยู่อย่างนี้ จำทางผิด กลับเดินไปเสียตรงกันข้าม

ต่อมาบุรุษคนที่ ๒ ปรารถนาจะไปเมืองราชคฤห์ พึงมาในสำนักของท่าน เข้ามาหาท่าน แล้วพูดอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าปรารถนาจะไปเมืองราชคฤห์ ขอท่านจงชี้ทางไปเมืองราชคฤห์แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด ท่านพึงบอกแก่เขาอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเริญ มาเถิด ทางนี้ไปเมืองราชคฤห์ ท่านจงไปตามทางนั้นชั่วครู่หนึ่งแล้ว จักเห็นบ้านชื่อโน้น ไปตามทางนั้นชั่วครู่หนึ่งแล้ว จักเห็นนิคมชื่อโน้น ไปตามทางนั้นชั่วครู่หนึ่งแล้ว จักเห็นสวนที่นารีนรมย์ ป่าที่นารีนรมย์ ภูมิภาคที่นารีนรมย์ สระโบกขรณีที่นารีนรมย์ของเมืองราชคฤห์ บุรุษนั้น อันท่านแนะนำพรา้งอยู่อย่างนี้ พึงไปถึงเมืองราชคฤห์โดยสวัสดิ์

ดูกร พรหมณ์ อะไรหนอแล เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ในเมื่อเมืองราชคฤห์ก็ดำรงอยู่ ทางไปเมืองราชคฤห์ก็ดำรงอยู่ ท่านผู้ชี้แจงก็ดำรงอยู่ แต่ก็บุรุษอันท่านแนะนำพรา้งอย่างนี้ คนหนึ่งจำทางผิด กลับเดินไปทางตรงกันข้าม คนหนึ่งไปถึงเมืองราชคฤห์ได้โดยสวัสดิ์

พรหมณ์คณกะ โมคคัลลานะกราบทูลว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าจะทำอย่างไรได้ ข้าพเจ้าเป็นแต่ผู้บอกทาง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ ฉะนั้นเหมือนกันแล ในเมื่อนิพพานก็ดำรงอยู่ ทางไปนิพพานก็ดำรงอยู่ เราผู้ชักชวนก็ดำรงอยู่ แต่ก็สาวกของเรา อันเราโอวาทสั่งสอนอยู่อย่างนี้ บางพวกเพียงส่วนน้อย ยินดีนิพพานอันมีความสำเร็จล่งส่วน บางพวกก็ไม่ยินดี

ดูกร พราหมณ์ ในเรื่องนี้เราจะทำอย่างไรได้ ตถาคตเป็นแต่ผู้บอกหนทางให้

๓๘๐

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างนี้ พราหมณ์คนกะ โมคคัลลานะได้ทูล
พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ บุคคลจำพวกที่ไม่มีศรัทธา ประสงค์จะเลี้ยงชีวิต ออก
จากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เป็นผู้โอ้อวด มีมายา เจ้าเล่ห์ ฟุ้งซ่าน ยกตัว กลับ
กลอก ปากกล้า มีวาจาเหลวไหล ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ไม่รู้จัก
ประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความเป็นผู้ดี ไม่มุ่งความเป็นสมณะ
ไม่มีความเคารพกลัวในสิกขา มีความประพฤติก้มมาก มีความประพฤติด้อยย่อน
เป็นหัวหน้าในทางเชื่อนซอ ทอดธุระในความสงัดเจียม เกียจคร้าน ละเลยความเพียร
หลงลืมสติ ไม่รู้สึกตัว ไม่นั่นคง มีจิตรวนเร มีปัญญาทึบ เป็นดังคนหนวก คนใบ้
พระโคตมผู้เจริญ ย่อมไม่อยู่ร่วมกับบุคคลจำพวกนั้น

ส่วนพวกกุลบุตรที่มีศรัทธา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่โอ้อวด ไม่มี
มายา ไม่เป็นคนเจ้าเล่ห์ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ยกตน ไม่กลับกลอก ไม่ปากกล้า ไม่มีวาจา
เหลวไหล คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย รู้จักประมาณในโภชนะ ประกอบเนื่อง ๆ
ซึ่งความเป็นผู้ดี มุ่งความเป็นสมณะ เคารพกลัวในสิกขา ไม่มีความประพฤติก้มมาก
ไม่มีความประพฤติด้อยย่อน ทอดธุระในทางเชื่อนซอ เป็นหัวหน้าในความ
สงัดเจียม ปราศจากความเพียร ส่งตนไปในธรรม ตั้งสติมั่น รู้สึกตัว นั่นคง มีจิตแน่ว
แน่ มีปัญญา ไม่เป็นดังคนหนวก คนใบ้ พระโคตมผู้เจริญ ย่อมอยู่ร่วมกับกุลบุตร
พวกนั้น

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ เปรียบเหมือนบรรดาไม้ที่มีรากหอม เขากล่าวกฤษณา
ว่าเป็นเลิศ บรรดาไม้ที่มีแก่นหอม เขากล่าวแก่นจันทน์แดงว่าเป็นเลิศ บรรดาไม้ที่มี
ดอกหอม เขากล่าวดอกมะลิว่าเป็นเลิศ ฉันทใด โอวาทของพระโคตมผู้เจริญ ก็ฉันทนั้น
เหมือนกันแล บัณฑิตกล่าวได้ว่า เป็นเลิศในบรรดาธรรมของครูอย่างแพะที่นับว่า
เยี่ยม แจ่มแจ้งแล้วพระเจ้าข้า แจ่มแจ้งแล้วพระเจ้าข้า

พระโคตมผู้เจริญ ทรงประกาศธรรมโดยปริยายมิใช่น้อย เปรียบเหมือนหนายของที่คว่ำ หรือเปิดของที่ปิด หรือบอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า ผู้มีตาดีจักเห็นรูปทั้งหลายได้ ฉะนั้น

ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระโคตมผู้เจริญ พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระโคตมผู้เจริญ จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

จบคณกโมคคัลลานสูตรที่ ๗

จะเห็นได้ว่า หนทางที่จะให้ถึงนิพพานก็ยังมี พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ก็ยังสมบูรณ์ครบถ้วนอยู่ เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของท่านผู้ฟังเองที่จะอบรมเจริญปัญญา ที่จะรู้สภาพของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่เชื่อนั่นที่จะไปรู้สิ่งอื่น เพราะว่าพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้แล้วโดยละเอียดว่า ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน มีแต่นามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้ารู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ต้องรู้อย่างนี้ และเจริญอบรมอย่างไรจึงรู้อย่างนี้ได้ ก็จะต้องศึกษา พิจารณา ไตร่ตรองโดยละเอียด รอบคอบ พร้อมทั้งประพฤติปฏิบัติ พิสูจน์ธรรมที่ท่านศึกษาด้วยว่า สามารถที่จะให้รู้จริงในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจตามความเป็นจริงได้หรือไม่

ขอตอบจดหมายของพระคุณเจ้า เขียนที่วัดเกาะ ตำบลบางพลับ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ซึ่งมีข้อความว่า

เจริญพร อาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์

หนังสือที่จัดส่งไปเป็นธรรมบรรณาการ อาตมาได้รับเมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคมนี้ และอนุโมทนาด้วย ในรายการของอาจารย์นั้น พอจะสังเกตได้ว่า คนที่สนใจในทางธรรมมักจะเข้ามาถามปัญหาและพูดได้แย่ง และคนเหล่านั้น ก็เป็นคนที่มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างดี อาตมาถึงแม้จะมีความรู้ไม่กว้างขวางเท่าใดนัก แต่เมื่อฟังแล้วก็อดสงสัยไม่ได้ เพราะเป็นแนวทางที่ไม่เหมือนกับชาวบ้านเขา จึงขอลา

ปัญหาที่ข้องใจสักเล็กน้อย หวังว่าคงจะไม่ขัดข้องใช่ไหม และเมื่อจะตอบ ขอให้ตอบทางรายการ

ข้อ ๑ ปัญญานั้นก็เป็นธรรมที่มีเหตุไถ่ สิ่งใดก็ตามที่จะมาทำให้เกิดเป็นความเสื่อมหรือความเจริญแก่ปัญญานั้น ก็ย่อมเข้าถึงเหตุนั้นก่อน เพราะไถ่กว่า เมื่อเหตุไม่เจริญ ผลจะเจริญได้อย่างไร จึงใคร่จะสอบถามอาจารย์ว่า วิปัสสนาปัญญาของอาจารย์นั้น มีความเจริญก้าวหน้าไปด้วยอาการอย่างไร และถ้าวิปัสสนานั้นจะเจริญก้าวหน้าไปได้เองตามลำพัง ก็ไม่สมกับคำว่าธรรมทั้งปวงนั้นเกิดแต่เหตุ ข้อนี้จึงทำให้เกิดเป็นความสงสัยขึ้นว่า จะไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นวิปัสสนานอกลู่ นอกทาง เพราะว่าวิปัสสนานั้นเป็นธรรมชั้นสูง ถ้าบิดเบือนแนวทางเพียงเล็กน้อย ผู้ปฏิบัติจะผิดพลาดไปไกล และพุทธบริษัทไม่ใช่คัมภีร์บริษัททุกคน คิดถึงคนอื่นให้ดี ๆ

ข้อ ๒ การกระทบเย็นร้อน อ่อนแอ้ง ก็เกิดเป็นเวทนาอย่างธรรมดา สุขบ้าง ทุกข์บ้าง อาจารย์เห็นเป็นการเจริญสติปัฏฐานได้อย่างไร ในเมื่อเวทนาไม่ตั้งอยู่แน่นอนเช่นนั้น แล้วจะมีอะไรที่ดีขึ้น อาจารย์กระทบถูกต้องมาตั้งแต่เกิด จนบัดนี้ ก็เลสหหมดแล้วหรือยัง เจริญสัญญาปัฏฐาน หรือสติปัฏฐาน คนมีสติสัมปชัญญะนั้นมีลักษณะอย่างไร

ข้อ ๓ พุดถึงเรื่องในหนังสือ อาจารย์พุดว่า การฟังธรรมไปกำหนดที่บุคคลจึงมีเรื่องสะท้อนใจ ควรพิสูจน์แต่เฉพาะสังขธรรมในลักษณะตามความเป็นจริง ข้อนี้ในชั้นความเห็น ควรจะเป็นเช่นนั้น แต่ในชั้นปฏิบัติ ไม่ได้ผล ถ้าบุคคลผู้แสดงธรรมไม่มีความสำคัญแล้ว พระพุทธเจ้าจะแสดงองค์แห่งพระธรรมกถึก(นักแสดงธรรม)๕ อย่างไว้ทำไม ก็เพราะเหตุว่าเป็นที่ตั้งแห่งความยินดี ใครเห็นว่สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไม่สำคัญ ถ้าไม่สำคัญจริงแล้ว เราจะต้องมาฟังธรรมของพระพุทธเจ้าทำไม ถ้าเราไม่ฟัง สิ่งแวดล้อมจริง เราก็ต้องรู้เอาด้วยตนเอง กว่าธรรมจะตกมาถึงเรา และให้เกิดเป็นความรู้แก่ตัวเรา นี้ก็ต้องฟังสิ่งแวดล้อมเป็นอันมาก มีพระพุทธพจน์ข้อหนึ่งที่อาจารย์เคยนำมากล่าว ซึ่งพระศาสดาตรัสแก่พระอานนท์ว่า ความได้มิตรดี ความได้สหายดี

ความน้อมใจไปในคนดีเป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว พระพุทธพจน์ข้อนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่อาจารย์ก็ไม่เห็นความสำคัญในพระพุทธพจน์ข้อนี้

ส. ขอกราบเรียนพระคุณเจ้าว่า การฟัง หรือว่าการศึกษาพระไตรปิฎกก็ดี ถ้าศึกษาไม่ตลอด หรือว่าถ้าฟังไม่ตลอด อาจจะทำให้ขัดแย้งกันเสมอ แต่ถ้าฟังโดยตลอด และศึกษาโดยตลอดจริง ๆ เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง จะไม่มีความขัดแย้งเลย เพราะเหตุว่าสภาพธรรมเป็นอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น

สำหรับข้อ ๑

ขอกราบเรียนพระคุณเจ้าว่า ที่ปัญญาจะรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ ต้องอาศัยการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ปัญญาจะไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมว่าเป็นสภาพรู้ และลักษณะของรูปธรรมว่าเป็นสิ่งที่ปรากฏให้รู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เพราะฉะนั้น เท่าที่ได้บรรยายมาแล้วทั้งหมด ไม่ใช่ว่าอยู่ดี ๆ ปัญญาจะเกิดขึ้นได้เอง แต่จะต้องอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นเหตุที่จะให้ปัญญารู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้วว่า สติปัฏฐานเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

สำหรับข้อ ๒

เท่าที่ได้บรรยายไป เข้าใจว่า ได้ตอบข้อสงสัยในข้อ ๒ นี้แล้ว แต่เพื่อที่จะให้พระคุณเจ้าได้ตรวจสอบกับข้อความในพระไตรปิฎกว่า การอบรมเจริญสติปัฏฐานนั้น เพื่อให้ปัญญาเกิดขึ้นรู้อะไร เพราะเหตุว่าต้องมีสภาพธรรมซึ่งเป็นของจริง ที่ปัญญาจะรู้ชัด จึงจะละความสงสัย ความไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ละการยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้ แต่ที่น่าเสียดาย คือ พระคุณเจ้าไม่ได้ชี้แจงให้ทราบว่า ถ้าไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏอยู่ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจในขณะนี้ เพราะเหตุว่า ในขณะนี้ ก็มีผัสสฺสัพพะมีเยน มีร้อน มีอ่อน มีแข็ง มีสุข มีทุกข์ ซึ่งเป็นสภาพธรรมจริง ๆ กำลังปรากฏ ซึ่งถ้าไม่รู้สภาพธรรมเหล่านี้ พระคุณเจ้าไม่ได้ชี้แจงมาด้วยว่า จะให้รู้อะไร

ซึ่งข้อความใน **สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค อาทิตตปริยายสูตร** มีว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอาทิตตปริยายและธัมมปริยายแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อาทิตตปริยายและธัมมปริยายเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลแห่งจักขุนทรีย์ด้วยหลาวเหล็กอันร้อน ไฟติดลูกไฟลงแล้ว ยังดีกว่า การถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะในรูป อันจะพึงรู้แจ้งด้วยจักขุน จะดีอะไร วิญญูญาณอันเนื่องด้วยความยินดีในนิมิต หรือเนื่องด้วยความยินดีในอนุพยัญชนะ พึงตั้งอยู่ ถ้าบุคคลพึงทำกาลกิริยาในสมัยนั้น พึงเข้าถึงคติ ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราเห็นโทษอันนี้ จึงกล่าวอย่างนี้

กำลังเห็น ถือนิมิตอนุพยัญชนะในสิ่งที่กำลังปรากฏโดยไม่รู้ว่าเป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา และไม่รู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพรู้ทางตาเท่านั้น ถ้าขณะนั้นสติไม่เกิด และ ถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะในรูป อันจะพึงรู้แจ้งด้วยจักขุน จะดีอะไร วิญญูญาณอันเนื่องด้วยความยินดีในนิมิต หรือเนื่องด้วยความยินดีในอนุพยัญชนะ พึงตั้งอยู่ นี่เป็นของที่แนนอนที่สุด ที่จะเห็นนิมิต รูปร่าง อนุพยัญชนะส่วนละเอียดในวัตถุที่เป็นอารมณ์ และยึดถือในความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล

ถ้าบุคคลพึงทำกาลกิริยา (คือ ตาย สิ้นชีวิตลง) ในสมัยนั้น พึงเข้าถึงคติ ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราเห็นโทษอันนี้ จึงกล่าวอย่างนี้

พระผู้มีพระภาคทรงเตือน ในขณะที่กำลังเห็นนี้ ระลึกเลยทันทีว่า ที่กำลังปรากฏนี้ เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น และที่กำลังรู้ คือ ที่กำลังเห็นนี้ ก็เป็นสภาพรู้ทางตาชนิดหนึ่งเท่านั้นเอง นี่แหละที่จะต้องระลึกลับ่อย ๆ เนือง ๆ จนเป็นความชำนาญ จนเป็นความรู้ชัด จนเป็นความรู้จริงในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางตา

สำหรับทางหู ก็โดยนัยเดียวกัน เพราะเหตุว่าจะต้องมีการได้ยินอยู่เรื่อย ๆ แต่ไม่ควรขาดสติเลย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเกี่ยวโสทรียด้วยขอเหล็กอันคม ไฟติดลูกไฟลงแล้ว ยิ่งดีกว่า การถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะในเสียง อันจะพึงรู้แจ้งด้วยหู จะดีอะไร วิญญาณอันเนื่องด้วยความยินดีในนิมิต หรือเนื่องด้วยความยินดีในอนุพยัญชนะ พึงตั้งอยู่ ถ้าบุคคลพึงทำกาลกิริยาในสมัยนั้น พึงเข้าถึงคติ ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราเห็นโทษอันนี้ จึงได้กล่าวอย่างนี้

ผู้ที่เห็นโทษนั้น เห็นโทษจริง ๆ ของการเป็นผู้ที่หลงลืมสติ การที่จะไม่รู้ลักษณะของนามและรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่ผู้ที่ยังไม่เห็นว่าเป็นโทษ ก็ยังหลงลืมไปเรื่อย ๆ

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องของทางจมูก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลคว่ำขานินทรีด้วยมีดตัดเล็บอันคม ไฟติดลูกไฟลงแล้ว ยิ่งดีกว่า การถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะในกลิ่น อันพึงรู้แจ้งด้วยจมูก จะดีอะไร วิญญาณอันเนื่องด้วยความยินดีในนิมิต หรือเนื่องด้วยความยินดีในอนุพยัญชนะ พึงตั้งอยู่ ถ้าบุคคลพึงทำกาลกิริยาในสมัยนั้น พึงเข้าถึงคติ ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราเห็นโทษอันนี้ จึงได้กล่าวอย่างนี้

ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็โดยนัยเดียวกัน

ทางลิ้น อาจะกำลังมีสำหรับบางท่านที่ปราภว ทางกายก็อาจะกำลังมีสำหรับบางท่านที่ปราภว ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงโดยตลอด ไม่เว้น

ทางหนึ่งทางใด เพื่อเกื้อกูลให้สภาพธรรมใดที่กำลังปรากฏแก่บุคคลใด สติจะได้
เกิดขึ้น ระลึกรู้รูป หรือนามทางนั้น ในขณะนั้นทันที

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเฉือนชีวิตินทรีย์ด้วยมีดโกนอันคม ไฟติดลูกไฟลง
แล้ว ยังดีกว่า การถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะในรส อันจะพึงรู้แจ้งด้วยลิ้น จะดีอะไร
วิญญูญาณอันเนื่องด้วยความยินดีในนิมิต หรือเนื่องด้วยความยินดีในอนุพยัญชนะ
พึงตั้งอยู่ ถ้าบุคคลพึงทำกาลกิริยาในสมัยนั้น พึงเข้าถึงคติ ๒ อย่าง คือ นรกหรือ
กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราเห็นโทษอันนี้ จึงได้กล่าวอย่างนี้

ข้อความต่อไป จะเป็นการตอบจดหมายของพระคุณเจ้าจากวัดเกาะ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลแทงกายินทรีย์ด้วยหอกอันคม ไฟติดลูกไฟลงแล้ว
ยังดีกว่า การถือนิมิตโดยอนุพยัญชนะในโผฏฐัพพะ อันจะพึงรู้แจ้งด้วยกาย จะดี
อะไร วิญญูญาณอันเนื่องด้วยความยินดีในนิมิต หรือเนื่องด้วยความยินดีใน
อนุพยัญชนะ พึงตั้งอยู่ ถ้าบุคคลพึงทำกาลกิริยาในสมัยนั้น พึงเข้าถึงคติ ๒ อย่าง
คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราเห็นโทษอันนี้ จึงได้กล่าวอย่างนี้

เพราะฉะนั้น ถ้าผู้ใดยังไม่เห็นประโยชน์ของการที่สติจะระลึกที่อ่อน ที่แข็ง
ที่เย็น ที่ร้อน ที่ตั้ง หรือที่ไหว ที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ย่อมแสดงว่า ความเข้าใจของ
ท่านผู้นั้น ไม่ตรงกับพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงไว้ เพราะเหตุ
ว่าจะข้ามไม่ได้เลย แม้แต่อ่อนแข็ง เย็นร้อนที่กำลังปรากฏทางกาย สติก็ต้องระลึก
มิฉะนั้นแล้ว จะยินดีในนิมิตในอนุพยัญชนะ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ความหลับยังดีกว่า แต่เรากล่าวความหลับว่าเป็นโทษ ไร้ผล เป็นความโง่เขลาของบุคคลผู้เป็นอยู่ ตนุลู่อำนาจของวิตกเช่นใดแล้ว พึงทำลายสงฆ์ให้แตกกันได้ บุคคลไม่ควรตรึกถึงวิตกเช่นนั้นเลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราเห็นโทษอันนี้แล้วว่า เป็นอาทินพของบุคคลผู้เป็นอยู่ จึงกล่าวอย่างนี้

บางท่านเป็นห่วงเหลือเกินเรื่องการหลับนอน แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ความหลับยังดีกว่า แต่เรากล่าวความหลับว่าเป็นโทษ ไร้ผล เป็นความโง่เขลาของบุคคลผู้เป็นอยู่

ขณะที่กำลังหลับ ไม่เป็นโลภะ ไม่เป็นโทสะ ไม่เป็นโมหะ แต่ไม่เป็นประโยชน์ เท่ากับการตื่นขึ้น สติเกิด รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ขอให้เทียบดู ถ้าหลับแล้วไม่เกิดอกุศล กับถ้ามีการตื่นขึ้น และไม่เจริญสติ ก็เป็นการพอกพูนโลภะ โทสะ โมหะเพิ่มขึ้น มากขึ้น แต่ประโยชน์ที่ได้จากการตื่นจริง ๆ คือ เป็นผู้ที่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ที่กำลังปรากฏแต่ละทาง

